

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів
підприємства»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Бойчук Я. М.
Керівник: Чумак В. Д.
Рецензент: Дугар Т. Є.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

Ст.

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ.....	8
1.1. Економічна сутність та необхідність кредитування підприємств для формування фінансових ресурсів.....	8
1.2. Кредитування сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання.....	16
РОЗДІЛ 2. БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ЗАЛУЧЕНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	23
2.1. Планування потреби в кредитах, порядок їх отримання та погашення	23
2.2. Аналіз кредитоспроможності позичальника.....	42
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ КРЕДИТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.....	50
3.1. Удосконалення механізму залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств.....	50
3.2. Оптимізація структури фінансових ресурсів та підвищення ефективності їх використання.....	56
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Кредитні відносини пронизують всі етапи суспільного відтворення, а кредит виступає вагомим фактором розвитку та зростання економіки. В сучасних умовах роль кредитування сільськогосподарських підприємств набуває все більшої актуальності. Пов'язано це з тим, що всі суб'єкти господарювання прагнуть ефективно функціонувати, а без розвитку всіх напрямів банківської інфраструктури, насамперед кредитування, не можливий нормальний їх розвиток. З метою забезпечення ефективного розвитку національного господарства, поліпшення соціального захисту та добробуту громадян, необхідно повноцінно використовувати кредитні важелі впливу на перебіг економічних процесів.

Зазначена проблематика знаходиться в центрі уваги багатьох вчених, зокрема питаннями формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання займаються Г. В. Антонюк, А. С. Берлач, Л. В. Бражник, В. В. Галасюк, Г. О. Зуб, М. Д. Корінько, В. С. Плиска, О. О. Лошкарьова, В. Д. Чумак та інші. Проте недостатньо вивченими, на наш погляд, залишаються питання щодо вдосконалення системи банківського кредитування, підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника, оптимізації структури фінансових ресурсів суб'єкта господарювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. З огляду на вище зазначене, мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні необхідності банківських кредитів для формування фінансових ресурсів підприємства. Виходячи із вказаної мети, основними завданнями дослідження було: дослідження науково-теоретичних засад формування фінансових ресурси підприємств; визначення

необхідності, сутності та значення банківського кредитування підприємств; встановлення основних проблеми, що виникають при кредитуванні сільськогосподарських підприємств та вивчення джерел формування фінансових ресурсів суб'єкта господарювання; проведення оцінки кредитоспроможності підприємства за кількісними і якісними характеристиками та визначення доцільність залучення банківського кредиту для формування фінансових ресурсів суб'єкта господарювання; розробка напрямів удосконалення механізму залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів підприємства.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження даної роботи є формування залучених фінансових ресурсів суб'єктів господарювання шляхом залучення банківських кредитів. Предметом дослідження є теоретичні і методичні основи удосконалення залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Дослідження у кваліфікаційній роботі проводилося згідно з методологією системного підходу до вивчення економічних процесів і явищ. У роботі використані наступні методи дослідження: абстрактно-логічний (визначення сутності властивостей та принципів побудови показників фінансового стану підприємств), розрахунково-конструктивний (оцінка фінансового стану та кредитоспроможності досліджуваного підприємства), порівняння (співставлення нормативних та базових значень з фактичними показниками оцінки кредитоспроможності підприємства), експериментальний (оптимізація структури капіталу підприємства).

Інформаційна база. Теоретичною основою дослідження є наукові праці класиків світової економічної і фінансової думки, теоретичні висновки, узагальнення і розробки сучасних зарубіжних та вітчизняних учених-економістів, провідних фахівців з питань кредитування, що містяться у монографічній, спеціальній, періодичній літературі, матеріалах наукових та науково-практичних конференцій, а також власні дослідження та спостереження. Базою для виконання кваліфікаційної роботи виступало ХХХ.

При написанні кваліфікаційної роботи були використані дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності ХХХ за 2020–2022 роки, а також власні дослідження та спостереження автора.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Дослідження теоретичних і практичних основ удосконалення залучення та погашення банківських кредитів дозволило одержати результати, що містять елементи наукової новизни. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені автором пропозиції щодо удосконалення залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств можуть бути використані в практичній діяльності ХХХ та інших суб'єктів господарювання.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися і одержали позитивну оцінку на III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Забезпечення сталого розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації» (Кам'янець-Подільський, 14 квітня 2023 р.) та науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти за результатами проходження виробничих практик (Полтава, 11 вересня 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,3 др. арк., у тому числі у матеріалах конференції – тези 2 доповідей обсягом 0,3 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 60 найменувань, містить 18 таблиць, 4 рисунки, 22 додатки. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 63 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність та необхідність кредитування підприємств для формування фінансових ресурсів

Фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання передбачає наявність фінансових відносин. Вони виникають у процесі формування і використання фінансових ресурсів підприємства, здійснення основної та інших видів діяльності, а також у процесі розподілу доходів підприємства, в тому числі направлення їх на ті ж цілі. Під терміном «фінансові ресурси підприємств» в економічній науці й на практиці прийнято вважати сукупність фондів грошових коштів і грошові кошти у нефондовій формі, які є у розпорядженні підприємств. Маємо цілком погодитись з Г. О. Крамаренком, який вважає, що «фінансові ресурси господарюючих суб'єктів – це сукупність грошових прибутків і надходжень ззовні (залучені і позикові кошти), призначених для розвитку виробництва, виконання фінансових зобов'язань підприємства, фінансування поточних витрат і створення резервів» [23, с. 9]. Форми фінансування підприємств подано на рис. 1.1 (додаток Н).

На думку Я. М. Гончарук, фінансові ресурси – це грошові кошти, що акумулюються у фондах цільового призначення для здійснення відповідних витрат [11, с. 205]. Проте більш ширшим можна вважати наступне визначення: фінансові ресурси підприємств – це власний, позичений та залучений грошовий капітал, який підприємства використовують для формування своїх активів та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання відповідного прибутку [2, с. 23]. Таким чином, фінансові ресурси призначені для виконання підприємством фінансових зобов'язань перед усіма суб'єктами господарювання (бюджетом, банками, страховими та іншими організаціями), з якими воно має відносини. Основні джерела формування фінансових ресурсів (внутрішні та

зовнішні) подано на рис. 1.2.

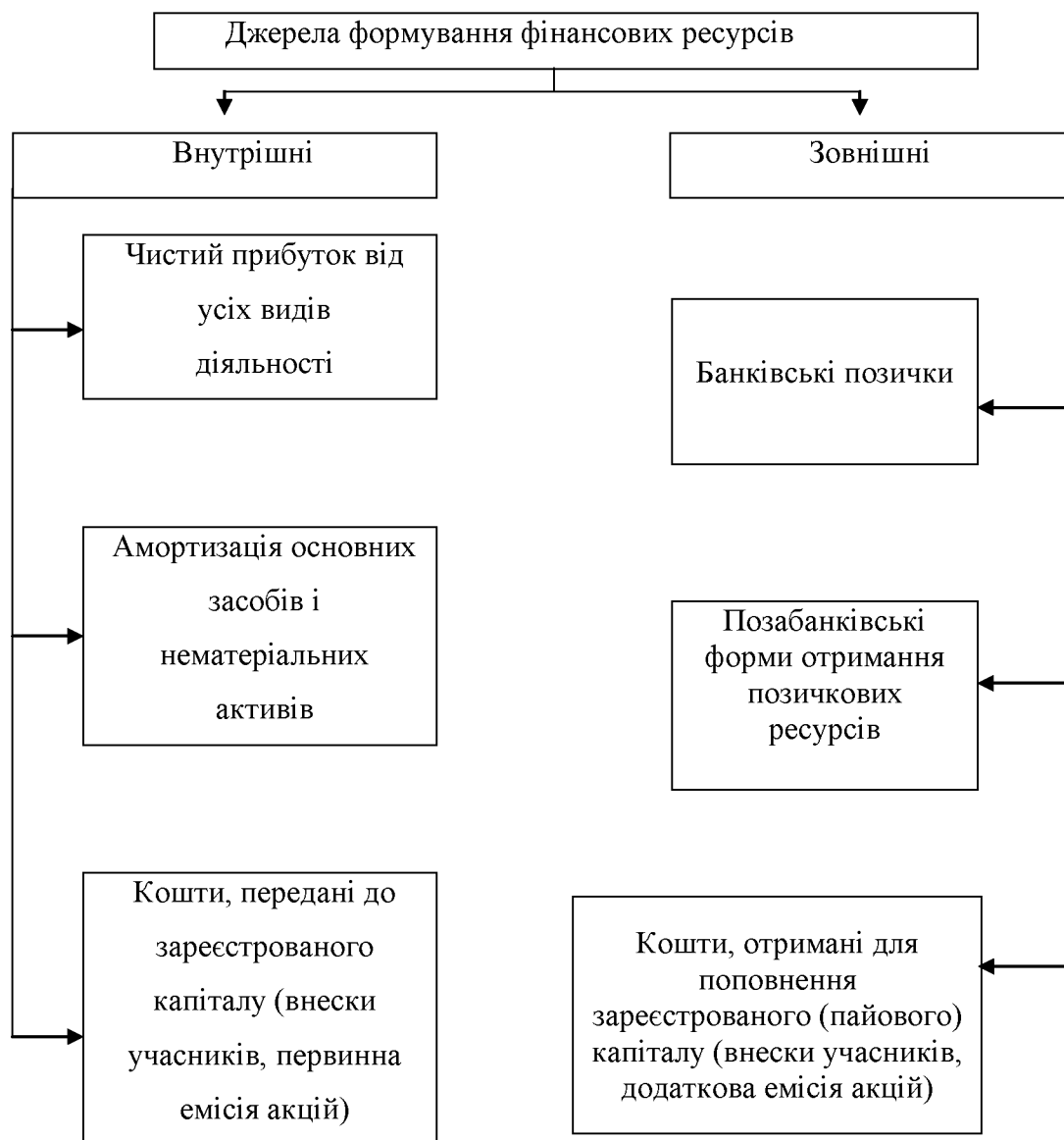

Рис. 1.2. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства

Історично використання фінансових ресурсів здійснюється в основному через грошові фонди спеціального цільового призначення. Фондова форма використання фінансових ресурсів об'єктивно зумовлена потребами розширеного відтворення і має деякі переваги порівняно з нефондовою, а саме:

- дозволяє тісніше пов'язати задоволення конкретних потреб підприємства з його економічними можливостями;
- забезпечує концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку виробництва;

- дає можливість повніше узгодити суспільні, колективні та особисті інтереси для інтеграції зусиль з метою розвитку виробництва.

Сучасний етап розвитку кредитних відносин характеризується започаткуванням з початку нового століття процесу відновлення кредитного забезпечення. За останнє століття розвиток кредитування в нашій країні пройшов шлях від директивного розподілу кредиту, який забезпечував близько половини джерел формування оборотних активів, до майже повного припинення кредитування при переході до ринкових відносин. Про кредитну діяльність згадується ще у законах царя Хаммурапі (близько 1760 року до нашої ери), де зазначається, що у Давньому Вавілоні центрами кредитування операцій виступали храми, де зберігалися зерно, срібло та інші цінності. Найвідомішими храмами, що виконували функцію банків, були Дельфійський, Ефейський, Делоський та Самоський. На початку третього тисячоліття банківське кредитування стає другою за значенням функцією банків після розрахунково-касового обслуговування підприємств та організацій.

В ринковій економіці розрізняють наступні види кредитів: банківський; комерційний (товарний); державний; лізинговий. Залежно від форми руху вартості виділяють дві форми кредиту: товарну і грошову (рис. 1.3).

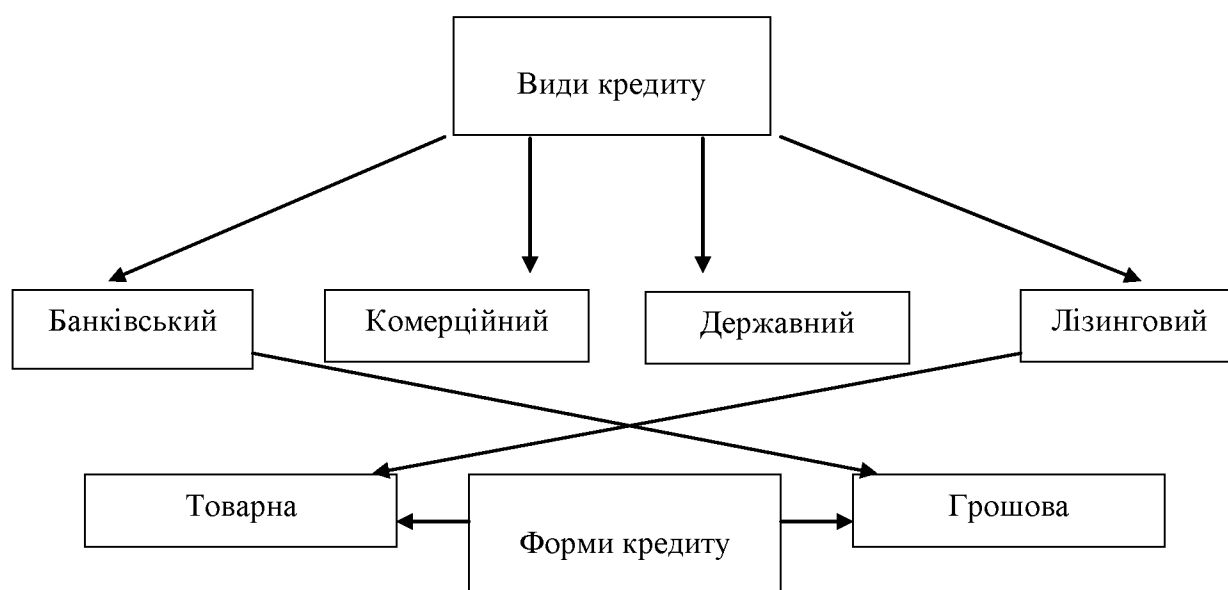

Рис. 1.3. Класифікація кредитів підприємства

Основним різновидом фінансових кредитів є банківський кредит, який надається суб'єктам кредитування всіх форм власності у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором. Основними з цих умов є: забезпеченість, повернення, строковість, платність і цільова спрямованість. Принцип терміновості означає, що кредит має бути погашений у визначений термін. Дотримання цього принципу відкриває кожному окремому підприємству можливість для отримання нових банківських кредитів, а також дає змогу уникнути сплати банку підвищених відсотків за несвочасне погашення суми позики.

Слід підтримати думку тих авторів, які вважають, що до головних об'єктів короткострокового кредитування слід віднести: виробничі запаси незавершене виробництво; витрати майбутніх періодів; готову продукцію сільськогосподарського виробництва; товари; розрахункові операції з постачальниками підрядниками [35, с. 35].

Ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства значною мірою визначається рівнем застосування фінансового механізму, під яким розуміють сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан і розвиток підприємства. Фінансовий механізм, в свою чергу, включає три підсистеми: фінансово-кредитне планування, фінансово-кредитні важелі, організаційні структури і правовий режим фінансово-кредитної системи.

Початок XVIII століття ознаменував інтенсивний розвиток банківської справи. Зародження кредитних відносин на території Київської Русі пов'язують з князюванням Ярослава Мудрого, який вперше ввів правила на фінансовому ринку. У процесі скасування кріпосного права царський уряд у 1859–1860 роках ліквідував державні банки, а на їх основі було створено Державний банк, який підпорядковувався Міністерству фінансів. В Україні перший акціонерний банк було створено у 1871 році – Харківський земельний банк [3, с. 27]. В цьому ж році на території України було засновано контори Держбанку в Києві, Харкові, Одесі, Полтаві.

Необхідність у кредитних ресурсах підприємства, створює підґрунтя для розробки на підприємстві плану (програми) залучення довгострокових та короткострокових кредитів банку. Програма залучення та управління кредитними ресурсами суб'єкта господарювання являє собою процес розрахунку необхідного розміру кредиту і графіків повернення суми кредиту та відсотків за ним.

Причини виникнення кредитних відносин подано на рис. 1.4 (додаток П).

Отримання кредитних ресурсів для будь-якого суб'єкта господарювання повинно бути заздалегідь запланованим. Розрахунок потреби в короткострокових та довгострокових кредитах банку здійснюється під час поточного фінансового планування.

При розробці програми залучення кредитних ресурсів підприємство повинно керуватись наступними принципами: цільовий характер залучення кредитних ресурсів; оптимізація розміру потреби у кредитах та термінів їх використання; забезпечення ефективності використання кредитних ресурсів не нижче їх вартості; оптимізація співвідношення позикових та власних джерел фінансування розвитку підприємства; забезпеченість кредитних ресурсів наявними активами підприємства у всіх формах; виконання умов залучення кредитних ресурсів стосовно сплати передбачених договором платежів та повернення суми боргу у визначені терміни і в повному обсязі [1, с. 66].

Інформаційною основою управління залученими кредитними ресурсами підприємства є, з одного боку, облік руху кредитних ресурсів підприємств та витрат, що пов'язані з їх обслуговуванням, з іншого боку – формування інформації про стан та тенденції розвитку ринку кредитних ресурсів.

При розробці програми формування кредитних ресурсів слід проводити розрахунок потреби підприємства у довгострокових та короткострокових банківських кредитах. Для розробки плану (програми) залучення кредитних ресурсів доцільно використовувати: фінансову звітність підприємства; кредитні договори суб'єкта господарювання з комерційними банками, що його кредитують; інші матеріали, що надавалися підприємством для отримання

кредитних коштів.

Максимальний обсяг залучення кредитних ресурсів обумовлюється двома головними вимогами:

- максимальним ефектом фінансового левереджу: розраховується коефіцієнт фінансового левереджу, при якому його ефект буде максимальним. Враховуючи розмір власного капіталу і коефіцієнт фінансового левереджу розраховується граничний обсяг залученого капіталу;

- забезпечення достатньої фінансової стійкості підприємства. У рамках граничного обсягу залученого капіталу, що забезпечує найбільший ефект фінансового левереджу, визначається співвідношення власного і залученого капіталу, що забезпечуватиме достатню фінансову стійкість підприємства у наступному періоді не тільки з позицій керівництва підприємством, а і з позицій оцінки можливими кредиторами [3, с. 25].

Але, врахування при розрахунку потреби у кредитних ресурсах цих вимог не має сенсу. Залучення суми необхідних кредитних ресурсів, навіть якщо при цьому і не витримуються вимоги, є обов'язковою складовою ефективною господарської діяльності підприємств, і складається з двох етапів:

- на першому етапі складання плану залучення та управління кредитними ресурсами здійснюється розрахунок періоду їх залучення. Період залучення кредиту являє собою час з моменту надання банківського кредиту до моменту його повного погашення та виплати відсотків за користування ним;

- на другому етапі розраховується необхідна сума короткострокових та довгострокових кредитів банку на плановий рік. Було б доцільним для закупівлі технічних засобів використовувати довгостроковий кредит, але оскільки банки через ризик неповернення довгострокових кредитів, намагаються їх надавати якомога на коротші терміни, то підприємства змушені брати короткостроковий кредит під закупівлю техніки. З метою планування потреби в довгострокових кредитах банку, доцільно розрахувати суму коштів, необхідних для придбання техніки в кредит.

Великий обсяг потреби у короткостроковому кредиті спричинений

відсутністю власного оборотного капіталу у підприємства, що є наслідком, в першу чергу, збитковості його діяльності. Для збільшення обсягів вільних грошових коштів потрібно зменшити собівартість реалізованої сільськогосподарської продукції. Зменшення собівартості продукції дозволить підприємствам вести ефективнішу, а тому й більш прибуткову діяльність, що зменшить потребу у кредитних ресурсах підприємства.

Розрахунок періоду залучення короткострокових кредитних ресурсів у сільському господарстві має ту особливість, що його значною мірою, визначає розмір виручки від реалізації продукції рослинництва: чим більша виручка від реалізації продукції рослинництва, тим швидшою буде можливість погасити кредит. Для планових розрахунків доцільно використовувати: мінімальну урожайність сільськогосподарських культур, планові обсяги реалізації та мінімальні ціни реалізації (за даними попередніх років).

У сучасній теорії і практиці існують різноманітні кредити, які класифікують за різними ознаками, наприклад, за валютою кредитування, за цільовим використанням, за видом відсоткової ставки, за терміном кредитування тощо. Слід зазначити, що банківські кредити можуть надаватися на різні потреби, зокрема, фінансування основного капіталу; фінансування оборотного капіталу; викуп підприємства тощо.

Банківські кредити надаються на різні цілі. У той же час, згідно чинного законодавства банки не можуть надавати суб'єктам господарювання кредити на наступні цілі: на покриття збитків від господарської діяльності; на формування і збільшення зареєстрованого капіталу підприємства; на сплату податків і зборів тощо.

Залежно від терміну дії розрізняють кредити: короткострокові – до 1 року; середньострокові – до 3 років; довгострокові – понад 3 роки. На практиці фінансові установи застосовують лише коротко- та довгострокові кредити, тому доцільно відмінити середньотермінову форму залучених кредитів. Залежно від відсоткової ставки підприємства можуть отримувати кредити з плаваючою і фіксованою відсотковою ставкою.

Фінансово-стійким підприємствам банки можуть відкривати контокорентний рахунок, який використовується як короткостроковий кредит в обсязі, що не перевищує встановлене в кредитній угоді максимальне від'ємне сальдо (контокорентний ліміт). За від'ємним залишком контокорентного рахунку підприємство сплачує банку встановлений кредитний відсоток; при цьому угодою може бути визначено, що за додатного залишку цього рахунку банк нараховує підприємству депозитний відсоток. Сальдування надходжень і виплат за контокорентним рахунком підприємства відбувається через встановлені угодою проміжки часу з розрахунками кредитних платежів.

В сучасних умовах досить поширеним у банківській практиці є надання підприємствам кредитної лінії. Договір про кредитну лінію суб'єкт господарювання може оформити з комерційним банком завчасно, що є досить вигідним для підприємства, оскільки потреба в короткостроковому банківському кредиті не завжди може бути завчасно запланована та передбачена. У кредитному договорі зазначаються: гранична сума банківського кредиту (кредитної лінії); терміни погашення; умови отримання кредиту; формажорні обставини. Як правило, окрім сплати відсотку за кредит, банк встановлює розмір додаткової комісійної винагороди за надання фінансових послуг при відкритті кредитної лінії.

До основних переваг отримання кредиту у вигляді кредитної лінії можна віднести наступне: підприємство використовує позикові кошти у суворій відповідності до своїх реальних потреб у таких фінансових ресурсах. Як правило, кредитна лінія відкривається на термін до одного року, тобто це різновид короткострокового кредиту. Отже, кредитна лінія – це згода банку надати кредит протягом певного проміжку часу (року) в обсязі, що не перевищує заздалегідь обумовлену суму на визначені цілі. Особливістю кредитної лінії є те, що такий кредит не носить характеру безумовного зобов'язання і може бути анульований банком за погіршення фінансового стану позичальника.

Отже, банківське кредитування є джерелом покриття тимчасових потреб

підприємств у коштах фінансування, так званих, касових розривів. Банківське кредитування на сучасному етапі виступає основною формою позикового капіталу підприємства, що має ряд позитивних рис. Проте існує багато проблем, пов'язаних з залученням, використанням та поверненням кредитних ресурсів. Це визначає необхідність розгляду чинників, що стримують розвиток кредитних відносин між підприємствами і фінансовими установами та визначити шляхи їх вдосконалення. Отже, кредит в сучасних умовах господарювання ще не став ефективним важелем забезпечення економічного зростання. Фінансовий кредит – це позичковий капітал, який надається банком-резидентом або нерезидентом, кваліфікованим як банківська установа згідно із законодавством країни перебування нерезидента, або резидентами і нерезидентами, які мають статус небанківських фінансових установ, у позичку юридичній або фізичній особі на визначений строк для цільового використання.

1.2. Кредитування сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання

Сільське господарство є досить кредитомісткою галуззю, тому задовільно функціонувати без банківських кредитів у сучасних умовах досить складно. Це обумовлено специфікою сільського господарства: тривалістю виробничого циклу; високою капіталомісткістю; нестачею вільних фінансових ресурсів; низькою фондівдачею; сезонністю виробництва; залежністю від кліматичних умов тощо. Зазначені чинники роблять менш конкурентоспроможними сільськогосподарські підприємства на ринку коротко- і довготермінових банківських кредитів.

В сучасних умовах в аграрному виробництві, майже у всіх країнах із ринковою економікою, запроваджено особливу систему сільськогосподарського кредиту. Надання кредитів в галузі тваринництва здійснюється повільно, а найактивніше кредитуються галузі, пов'язані з

вирощуванням та переробкою продукції рослинництва. Це пов'язано з тим, що в галузі тваринництва повільний оборот капіталу, а в переробці – швидкий. У зазначених галузях сільськогосподарські підприємства можуть погашати кредити упродовж 6-10 місяців з моменту їх отримання.

Сукупні кредитні вкладення в економіку на початок 2022 року, за даними НБУ, становили 18,59 млрд. грн, у тому числі портфель кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам складає 1896 млн грн [7, с. 331]. Переважна більшість аграрних підприємств, за виключенням науково-дослідних державних формувань, не отримує фінансування з бюджету, тому банківське кредитування сільськогосподарських суб'єктів підприємництва стає одним із головних залучених джерел фінансування таких підприємств. Останнім часом збільшується, в абсолютному і відносному вираженні, обсяг довгострокових кредитів, які надаються комерційними банками для формування нових виробництв на підприємстві, на капітальне будівництво, оновлення основних засобів та нематеріальних активів, формування основного стада у тваринництві, оновлення технологій вирощування та переробки продукції рослинництва та тваринництва тощо.

В сучасних умовах існує ряд факторів, які гальмують розвиток кредитних відносин комерційних банків з сільськогосподарськими підприємствами, навіть незважаючи на постійне збільшення обсягів кредитного портфеля банківської системи. Одним із головних таких факторів є кредитні ризики, які мають як індивідуальний, так і системний характер.

Слід зазначити, що постійні (системні) кредитні ризики пов'язані із незадовільним станом економіки в цілому, прогнозованістю, проблемами у нормативно-законодавчих актах тощо. У той час як загальний стан економіки впливає на ділову активність суб'єктів господарювання аграрної сфери довіру до банківської та податкової систем, розвиток ринків, обсяги позабанківського обігу коштів (частку тіньового обороту та бартерних операцій), то чинне законодавство визначає, насамперед, ступінь захищеності прав комерційних банків, можливість проведення різних фінансових операцій тощо.

Індивідуальні кредитні ризики мають відношення до конкретних сільськогосподарських позичальників, їхнього бажання та можливостей своєчасно погашати кредити та сплачувати відсотки за ними.

Ризики при кредитуванні комерційними банками сільськогосподарських підприємств мають наступні головні чинники:

- сезонність виробництва й попиту на продукцію рослинництва і тваринництва та пов'язані з цим коливання обсягів надходження грошових коштів і платоспроможності позичальників;

- погіршення екології, несприятливі погодні умови, особливо для галузі рослинництва та пов'язана з ним переробка продукції;

- ризики щодо курсів валют, що стосуються, передовсім, кредитів на придбання імпортової сільськогосподарської техніки, устаткування для переробної промисловості, паливно-мастильних матеріалів, оскільки вартість продукції сільського господарства не має чіткої залежності від курсу валюти, навіть якщо ця продукція згодом експортується;

- зниження або не висока ліквідність заставленого майна, що пропонується підприємствами-позичальниками для забезпечення кредиту (зобов'язань перед банками);

- недостатній рівень менеджменту, відсутність реального власника та кваліфікованого персоналу на сільськогосподарських підприємствах-позичальниках.

Однією із причин незадовільного кредитування сільськогосподарських підприємств є кредитні ризики. Слід зазначити, що це не єдиний чинник. Оскільки, поряд із кредитними ризиками існують і інші причини, які суттєво впливають на кредитування суб'єктів господарювання аграрної сфери. До таких факторів можна віднести: слабо розвинутий страховий ринок країни, який до кінця не може забезпечити покриття витрат від несвоєчасного повернення позики, оскільки сільськогосподарське кредитування є досить ризиковим видом бізнесу; недостатній рівень капіталізації банківських установ і обмежений обсяг у деяких комерційних банках фінансових ресурсів для довгострокового

кредитування, що стримує технічне переозброєння підприємств-позичальників; операційні ризики, пов'язані з відсутністю у працівників банку відповідного досвіду роботи із сільськогосподарськими товаровиробниками та недосконалістю технологій; досить високі відсоткові ставки за користування банківськими кредитами, порівняно з європейськими країнами.

Досить вагоме значення для сільського господарства має інвестиційний кредит – лізинг. Лізинг можна розглядати як передачу майна у тимчасове користування на умовах повернення, терміновості, платності, тобто кваліфікувати як кредит в основний капітал. Тому з економічного погляду лізинг – це трансформація банківського кредиту у товарний шляхом надання лізингодавцем лізингоодержувачу у формі оренди майна.

Лізингова угода тією чи іншою мірою включає елементи й оренди, і прокату, і товарного кредиту. Водночас лізинг має специфічні особливості. Створення лізингової фірми шляхом об'єднання можливостей виробничої корпорації і банку бажане, а іноді необхідне, оскільки для її фінансування потрібні виробничі потужності, що випускають об'єкти лізингу і засобу для їхньої купівлі.

Лізинг є привабливим для підприємств агропромислового комплексу з огляду на його переваги перед іншими формами економічних зв'язків між постачальниками та покупцями:

- лізинг дає можливість одержати устаткування у користування без повної оплати для організації нового виробництва, без мобілізації необхідних великих обсягів фінансових ресурсів;
- можливість випробувати устаткування до його повної оплати, тобто до придбання у власність;
- закупівля устаткування за лізингом надається за оптимальними ринковими цінами;
- лізингоодержувачу надається широкий спектр супутніх товару послуг з налагодження та обслуговування закупленого устаткування;
- для лізингових угод податкове законодавство передбачає систему

прискореної амортизації, тобто додаткових податкових пільг не лише орендарю, а й орендодавцю.

Розвинені країни останніми десятиліттями віддають перевагу лізингу. Отримати довгострокову позичку в банку складно, бо потрібні гарантії. Контракт за лізингом укласти простіше, оскільки лізингові компанії не жадають від лізингоодержувача ніяких додаткових гарантій. При невиконанні зобов'язань лізингоодержувачем, лізингодавець має право вимагати повернення майна, що надавалося в лізинг.

В сучасних умовах господарювання неможливо вимагати від комерційних банків кредитів без надання гарантій їх повернення. В умовах сьогодення кращим є підхід, коли сільськогосподарські підприємства отримують кредит під реалізацію своєї продукції державі або іншим заготівельним фірмам. При організації забезпечення сільськогосподарського підприємства кредитними коштами основне значення має їх гарантія під заставу землі та іншого майна.

З метою фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств були запроваджені заходи по стимулюванню грошового кредитування комерційними банками України. Вперше механізм часткової компенсації комерційних ставок за кредитами комерційних банків був запроваджений у 2000 році. Проте через великий ризик банки і до цього дня вважають за краще надавати кредитні ресурси трейдерам і переробній ланці, ніж займатися кредитуванням безпосередньо виробників. Центральним напрямом кредитної політики в аграрній сфері має бути створення державного режиму найбільшого сприяння в галузі кредитування сільського господарства. Така ситуація зумовлена декількома причинами. Це, насамперед:

- невідповідність сільськогосподарських товаровиробників вимогам банків (відсутність застави, збитковість та перебування майна у податковій заставі);
- нечітке визначення механізму компенсації та недосконалість джерел надходження коштів для компенсації.

Окрім того, більшість сільгоспвиробників не мають кредитної історії, що

також виступає однією з передумов отримання комерційного кредиту.

Не дивлячись на зазначені проблеми, в цілому новий підхід у кредитуванні аграрного сектора можна назвати досить успішним. Основною його перевагою можна вважати те, що кредитоспроможність позичальника визначає безпосередньо комерційний банк, а не держава. Лише прибуткові підприємства, які в змозі повернути кредит, отримали пільговий кредит. Окрім того, сам процес кредитування став більш прозорим.

Для підвищення ефективності капітальних вкладень у сільське господарство необхідно перейти від кредитування сільськогосподарських підприємств за сезонними запасами товарно-матеріальних цінностей і витратами на незавершене виробництво до кредитування за фінансовим оборотом у заставу землі та іншого нерухомого майна. Зважаючи на ситуацію, що склалася в кредитуванні сільського господарства, необхідно якнайшвидше створити умови для розв'язання цієї проблеми.

Одним із шляхів зниження для банків кредитних ризиків в агропромисловому секторі також є кредитування багатогалузевих підприємств, що провадять диверсифіковану діяльність і тому мають незалежні джерела надходжень коштів.

Наступним напрямом поліпшення фінансування сільського господарства може стати відродження кредитної кооперації. Кооперативи можуть поєднувати власні кошти, вільні гроші сільського населення, а також мешканців малих міст. Але тут спочатку з боку держави повинна бути надана конкретна допомога у вигляді пільгових банківських кредитів. До основних переваг сільськогосподарського кредитного кооперативу можна віднести наступні: позичальники можуть отримати кредити за меншими процентними ставками, а вкладники – більший процент на свої заощадження; члени кредитного кооперативу є не лише його клієнтами, а й власниками; кредитний кооператив перебуває безпосередньо на території, де функціонують сільськогосподарські виробники; можливість оперувати невеликими вкладами та кредитами.

Виконання вище зазначених заходів дають змогу забезпечити

сільськогосподарські підприємства доступними кредитними ресурсами, що сприятиме розвитку ринкових відносин в аграрному секторі нашої країни, впровадженню у виробництво новітніх технологій, підвищенню ефективності виробництва, збільшенню прибутковості сільськогосподарських підприємств і зміцненню їхнього фінансового стану.

Таким чином, можна зробити висновки, що для подальшого розвитку системи кредитної та фінансової політики сільськогосподарських підприємств потрібний комплексний підхід до формування кредитних ресурсів та удосконалення наявної кредитної інфраструктури, кредитного і розрахункового механізмів. З метою залучення кредитних ресурсів у сільське господарство слід розширити сферу використання лізингу як однієї з форм довготермінового кредиту; розвивати кредитну кооперацію; здійснювати формування системи іпотечного кредиту, де земля виступатиме засобом залучення інвестиційних і кредитних ресурсів, шляхом створення земельного банку. У кредитній інфраструктурі основними формами повинні стати спеціальні кредитні установи з обслуговування сільськогосподарських товаровиробників, такими специфічними установами можуть бути кредитні спілки та їхні об'єднання у вигляді кооперативних банків; лізингові компанії; фінансові агропромислові групи різного призначення; спеціальні гарантійні і заставні фонди.

РОЗДІЛ 2

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ЗАЛУЧЕНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Планування потреби в кредитах, порядок їх отримання та погашення

Кваліфікаційна робота виконана на матеріалах ХХХ. Скорочене найменування: ХХХ. Підприємство є юридичною особою і має самостійний баланс, печатку зі своєю назвою, кутовий штамп, фірмові бланки зі своїми реквізитами. Форма власності – приватна власність. Всі права, обов'язки та відповідальність підприємство набуло з дня державної реєстрації, що була здійснена у встановленому законодавством порядку.

ХХХ має поточний рахунок у комерційному банку. Підприємство має право набувати майнові та особисті немайнові права та обов'язки, а також від власного імені укладати договори, бути позивачем та відповідачем у господарському суді. ХХХ у своїй діяльності керується чинним законодавством України, статутом підприємства та іншими установчими документами. Дата поточної реєстрації – 24 вересня 2004 року.

ХХХ має право здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яка не суперечить нормативно-законодавчим актам і відповідає цілям, передбаченим статутом підприємства. Майновий комплекс підприємства складають всі матеріальні та нематеріальні активи, які обліковуються на балансі господарства і закріплені за ним за рахунок коштів від фінансово-господарської діяльності, або набуті в інший спосіб не заборонений законодавством. Серед зернових підприємство вирощує пшеницю, кукурудзу, сою. Основним ринком збуту виконаних робіт є територія України. ХХХ має таку виробничу структуру: основне виробництво: рослинницькі бригади, тваринницькі ферми, олійниця; допоміжні виробництва: ремонтна майстерня; обслуговуючі виробництва:

машинно-тракторний парк, водонапірні мережі.

XXX самостійно визначає кількість товарної продукції для виконання контрактів і відображає її в бізнес-плані економічного розвитку. Статутний капітал сформований за рахунок внесків власника фірми та становить 918 тис. грн.

В організаційній та управлінській роботі XXX фінансова діяльність займає особливе місце. Від неї багато в чому залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

Фінансова робота в підприємстві здійснюється за такими напрямками: фінансове прогнозування та планування; оперативна, поточна фінансово-економічна робота; аналіз та контроль виробничого-господарської діяльності. Підприємство самостійно планує свою діяльність, визначає стратегію та основні напрями свого розвитку відповідно до галузевих науково-технічних прогнозів та пріоритетів, кон'юктури ринку продукції, товарів, робіт, послуг та економічної ситуації.

Фінансово-аналітичну роботу на підприємстві виконують працівники відділу бухгалтерії, оскільки посада фінансиста в XXX відсутня. Також відділ бухгалтерії займається управлінням фінансами, і виконує такі завдання: створює ефективне використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства; веде пошук джерел фінансування, як внутрішніх, так і зовнішніх, оптимізує їх поєднання для мінімізації фінансових втрат та збільшує рентабельність власного капіталу; веде ефективний розподіл прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства.

Джерелами інформації для оцінки фінансового стану підприємства виступає фінансова за три роки, а також дані первинного, синтетичного і аналітичного бухгалтерського обліку, статистична звітність досліджуваного XXX.

На першому етапі оцінки фінансового стану досліджуваного підприємства

проаналізуємо його майновий стан. Майном підприємства називається сума наявних у підприємства господарських засобів, тобто – це валюта балансу, що, з одного боку, показує загальну суму засобів, які має в своєму розпорядженні підприємство, а з іншого – суму джерел утворення цих засобів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Динаміка та структура майна ХХХ
за 2020-2022 роки**

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни 2022 р. до 2020 р., +; -	
	сума, тис. грн	структура, %	сума, тис. грн	структура, %	сума, тис. грн	структура, %	суми, тис. грн	питомої ваги, %
1. Необоротні активи, в т.ч.	2135,0	71,9	2029,0	70,0	2967,0	76,5	+832,0	139,0
1.1. Незавершене будівництво	248,0	8,4	215,0	7,4	194,0	5,0	-54,0	78,4
1.2. Основні засоби	1887,0	63,5	1814,0	62,6	2773,0	71,5	+886,0	147,0
2. Оборотні активи, в т.ч.	853,0	28,1	868,0	30,0	910,0	23,5	+57,0	109,3
2.1. Виробничі запаси	601,0	20,3	699,0	24,2	618,0	15,9	+17,0	102,9
2.2. Дебіторська заборгованість за товари, роботи	148,0	5,0	153,0	5,3	195,0	5,0	+47,0	131,2
2.3. Інша дебіторська заборгованість	22,0	0,7	5,0	0,2	85,0	2,2	+63,0	391,7
2.4. Грошові кошти	62,0	2,1	10,0	0,3	12,0	0,3	-50,0	18,5
3. Витрати майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом	2988,0	100,0	2897,0	100,0	3877,0	100,0	+889,0	130,6

Як видно із проведених розрахунків підсумок валюти балансу за досліджуваний період збільшився на 889,0 тис. грн, або на 30,6 %. Це говорить про розширення сфери діяльності ХХХ, збільшення виробництва та реалізації продукції. На кінець звітної періоду, при збільшенні абсолютного значення необоротних активів на 832,0 тис. грн (темп росту склав 39,0 %), питома вага їх в структурі активів збільшилась на 4,6 % за рахунок збільшення вартості

основних засобів. В структурі необоротних активів найбільшу питому вагу займає вартість основних засобів (їх залишкова вартість), 71,5 % в 2022 році і 63,5 % в 2020 році, що свідчить про оновлення необоротних активів підприємства.

Вартість оборотних активів зросла на 57,0 тис. грн, (у процентному співвідношенні 109,3 %). Таке збільшення зумовлене, в першу чергу, зростанням вартості виробничих запасів досліджуваного підприємства на 17,0 тис. грн (102,9 %) та збільшенням дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 47,0 тис. грн.

Отже, аналіз структури активів досліджуваного ХХХ дозволяє зробити висновок про неоптимальне співвідношення між необоротними та оборотними засобами. Практичний досвід свідчить, що оптимальною є структура 50 % на 50 %. Тому, підприємству необхідно нарощувати вартість оборотних активів через випуск нової конкурентоспроможної продукції, збільшення вартості виробничих запасів та зменшувати необоротні активи.

Фінансовий стан підприємства в значній мірі залежить від стану дебіторської та кредиторської заборгованості. Тому на наступному етапі аналізу доцільно дослідити стан кредиторської та дебіторської заборгованості ХХХ (табл. 2.2).

Дані таблиці свідчать, що за досліджуваний період розмір дебіторської заборгованості значно зросла. Слід зазначити випереджаюче зростання дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською. Позитивним моментом діяльності підприємства є зменшення кредиторської заборгованості за досліджуваний період на 8,0 тис. грн.

Найбільший темп росту спостерігається по заборгованості підприємства перед бюджетом по сплаті податків і зборів. Так, за досліджуваний період заборгованість ХХХ перед бюджетом збільшилась на 49,0 тис. грн, або на 131,4 %, а кредиторська заборгованість за короткостроковими кредитами банку на 87,0 тис. грн.

Таблиця 2.2

**Оцінка стану дебіторської та кредиторської заборгованості
XXX за 2020-2022 роки**

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р., +; -	
	сума, тис. грн	у % до підсум- ку	сума, тис. грн	у % до підсум- ку	сума, тис. грн	у % до підсум- ку	абсо- лютне, тис. грн	від- носне, %
1. Дебіторська заборгованість	170,0	100,0	158,0	100,0	280,0	100,0	+110,0	164,6
1.1. За товари, роботи, послуги	148,0	87,2	153,0	96,6	195,0	69,5	+47,0	131,2
1.2. З бюджетом	13,0	7,8	-	-	-	-	-13,0	-
1.3. Інша дебіторська заборгованість	9,0	5,0	5,0	3,4	85,0	30,5	+76,0	в 10,0 раз
2. Кредиторська заборгованість	587,0	100,0	460,0	100,0	579,0	100,0	-8,0	98,6
2.1. Короткострокові кредити банку	-	-	-	-	87,0	15,0	+87,0	-
2.2. За товари, роботи, послуги	148,0	22,6	91,0	19,8	33,0	5,8	-115,0	25,7
2.3. З бюджетом	157,0	26,8	174,0	37,8	207,0	35,7	+50,0	131,4
2.3. Зі страхування	104,0	17,8	90,0	19,6	86,0	14,9	-18,0	82,7
2.4. З оплати праці	187,0	31,8	93,0	20,3	162,0	28,0	-25,0	86,8
2.5. Інша кредиторська заборгованість	6,0	1,0	13,0	2,5	3,0	0,6	-3,0	62,1

В свою чергу, слід відмітити зменшення кредиторської заборгованості на досліджуваному підприємстві з оплати праці на 25,0 тис. грн, зі страхування на 18,0 тис. грн, тобто на 17,3 %, за товари, роботи та послуги – 115,0 тис. грн, або на 74,3 %.

Аналізуючи фінансовий стан підприємства доцільно також оцінити стан оборотних активів ХХХ (табл. 2.3) (додаток Р). Аналіз структури оборотних активів ХХХ показує, що найбільшу питому вагу займають виробничі запаси, відповідно по роках 47,7 %; 50,4 %; 52,2 %. Слід зазначити збільшення оборотних активів за досліджуваний період на 78,0 тис. грн, або на 119,7 %. Грошові кошти за досліджуваний період зменшились на 50,0 тис. грн, або на

18,5 %, що може негативно вплинути на рівень платоспроможності та ліквідності досліджуваного підприємства.

Фінансовий стан підприємства в значній мірі залежить від того, які засоби воно має в розпорядженні і куди вони вкладені. Тому доцільним є проведення аналізу джерел формування капіталу підприємства (табл. 2.4) (додаток С). Проведені розрахунки дають підставу зробити наступні висновки. Загальна вартість капіталу за досліджуваний період зросла на 909,0 тис. грн (або на 30,6 %). В структурі капіталу найбільшу питому вагу займає власний капітал – 84,4 % та 75,3 % відповідно в 2022 році та 2020 році. Питома вага залученого капіталу в 2022 році становила 15,6 %, а в 2020 році 24,7 %. Таким чином, підприємство формує свої активи за рахунок власного капіталу більше ніж на 80 %. З одного боку це говорить про значну фінансову незалежність господарюючого суб'єкта від зовнішніх умов фінансування, а з іншого – про неоптимальну структуру капіталу підприємства.

Аналіз капіталу ХХХ дає підставу зробити висновки, що на підприємстві не дотримуються оптимальної структури капіталу, оскільки прийнято вважати, що сума власного капіталу повинна приблизно дорівнювати сумі залученого. Тому з метою оптимізації структури капіталу підприємству необхідно збільшувати питому вагу залученого капіталу за рахунок збільшення поточних та довгострокових зобов'язань, доходів майбутніх періодів.

Одним із головних показників, які дають уяву про ефективність використання капіталу на підприємстві є рентабельність, на яку впливають різні чинники. Тому розрахуємо показник рентабельності капіталу для підприємства досліджуваного ХХХ на кожен із досліджуваних років і з допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив на нього рентабельності продажу і коефіцієнта окупності капіталу.

Для оцінки загальної рентабельності капіталу ХХХ використаємо дані табл. 2.5 (додаток Т). З розрахунків видно, що рентабельність капіталу ХХХ у 2022 році становила 3,9 %, тобто на одну гривню капіталу отримано приблизно 0,04 грн прибутку. Слід відмітити поступове зменшення рентабельності

капіталу за досліджуваний період, що обумовлено, в першу чергу, зменшенням прибутку підприємства та збільшенням вартості капіталу. Рентабельність продажу готової продукції, товарів, робіт та послуг за досліджуваний період зросла з 24,7 % до 28,5 %. Позитивним моментом є збільшення за досліджуваний період виручки від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг з 7720,0 тис. грн у 2020 році до 10398,0 тис. грн, в 2022 році, що становить абсолютне зростання 2678,0 тис. грн, тобто на 134,7 %.

Охарактеризувавши майновий склад, структуру та рентабельність капіталу ХХХ, доречно показати їх взаємозв'язок з комплексною оцінкою фінансового стану підприємства. Оцінку показників ділової активності підприємства за досліджуваний період проведемо в табл. 2.6 (додаток У). Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, в швидкості обертання його активів і пасивів. Як зазначалося раніше, залежно від швидкості обертання для забезпечення нормального ходу господарської діяльності потрібна різна величина окремих видів активів. Тому аналіз оборотності і використання активів має дуже велике значення для оцінки фінансового стану підприємства.

При аналізі ділової активності ХХХ нами було розглянуто основні показники оборотності активів і пасивів балансу, які поділяються на дві групи: коефіцієнти обертання; тривалість одного обороту (в днях). Дані показники доповнюються коефіцієнтами, що характеризують стан дебіторської та кредиторської заборгованості. Отже, коефіцієнт обертання оборотних активів збільшився з 9,1 у 2020 році до 14,0 у 2022 році, коефіцієнт завантаження відповідно зменшився з 0,11 до 0,07, а тривалість одного обороту оборотних активів з 40 до 26 днів.

Вказані зміни показників свідчать про прискорення оборотності оборотних активів ХХХ, що обумовлено, в першу чергу, збільшенням виручки від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.

Відповідно до класифікації типів кредитної політики, можна сказати, що ХХХ дотримується консервативного або жорсткого типу, який спрямований на

мінімізацію кредитного ризику. На це вказує досить низький показник середнього терміну повернення дебіторської заборгованості протягом 2020-2022 років: 12, 8 та 6 днів відповідно. Позитивним є те, що за аналізований період зростає коефіцієнт оборотності оборотних активів і відповідно зменшується кількість днів одного обороту. У 2022 році тривалість одного обороту дебіторської заборгованості зменшилась на 6 днів порівняно з 2020 роком.

З проведених розрахунків випливає, що показники оцінки стану кредиторської заборгованості мають позитивну динаміку: питома вага кредиторської заборгованості в капіталі досліджуваного підприємства зменшилась з 20,1 % до 14,9 %, а середній термін повернення зменшився з 38 до 15 днів, тобто на 23 дні. Внаслідок випереджаючого зростання величини кредиторської заборгованості порівняно із зростанням величини дебіторської заборгованості показник відношення дебіторської заборгованості до кредиторської збільшився з 31,3 % до 48,4 %.

Динаміку ефективності використання капіталу ХХХ за 2020-2022 роки подано в табл. 2.7 (додаток Ф).

Як показав проведений аналіз, показники рентабельності досліджуваного ХХХ є високі і мають динаміку зростання по рентабельності виробничих витрат та рентабельності продажу, по рентабельності капіталу спостерігається зменшення. Так, у 2020 р. на 1 грн собівартості реалізованої продукції було одержано 0,33 коп. прибутку, а в 2022 році 0,40 коп. Негативною є динаміка показників ефективності використання капіталу в цілому та власного капіталу. Середньорічна вартість власного капіталу за досліджуваний період зросла з 2154,0 тис. грн до 2798,0 тис. грн, або на 644,0 тис. грн. Валовий прибуток (прибуток від реалізації продукції) підприємства значно перевищує чистий прибуток ХХХ. Валовий прибуток, прибуток від господарської діяльності, чистий прибуток за досліджуваний період змінилися наступним чином: валовий прибуток збільшився на 1059,1 тис. грн, прибуток від господарської діяльності зменшився на 83,3 тис. грн, а чистий прибуток на 62,4 тис. грн. На 1 грн

власного капіталу у 2022 р. в ХХХ припадало 3,5 коп. чистого прибутку, що на 4,0 коп. менше ніж у 2020 р.

Таким чином, оцінка ефективності використання капіталу ХХХ свідчить про підвищення прибутковості (рентабельності) діяльності суб'єкта господарювання, що є позитивною тенденцією на даному підприємстві. Покращення показників реалізації продукції є запорукою підвищення фінансової стійкості ХХХ. Зменшення рентабельності власного капіталу досліджуваного підприємства зумовлене зменшенням прибутку та збільшенням вартості власного капіталу.

Безперечно, задовільний фінансовий стан підприємства характеризується постійною наявністю коштів на розрахунковому рахунку та касі. Оптимальна для підприємства сума грошових ресурсів визначається впливом різних чинників, які викликають часто взаємопротилежні тенденції. Так, певний грошовий запас необхідний для своєчасної оплати поточних платежів, оплати праці, розвитку виробництва, на випадок непередбачених витрат. Нестача ж грошових коштів у потрібний момент пов'язана з ринком переривання виробничого процесу, можливим невиконанням зобов'язань, із втратою додаткового прибутку, а також може створювати умови для банкрутства. Тому оптимальна сума грошових ресурсів визначається обґрунтованістю їхньої щоденної потреби. Практичний досвід та світова практика переконує, що кількість грошових коштів на поточному рахунку підприємства повинна дорівнювати їхньому три-чотириденному грошовому обороту.

В ринковій економіці важливим етапом аналізу ліквідності і платоспроможності підприємства є аналіз ліквідності балансу. Такий захід необхідний не лише тоді, коли можлива ліквідація суб'єкта господарювання внаслідок банкрутства, але й в процесі повсякденної діяльності підприємства для оцінки структури активів за ступенем ліквідності, а пасивів – за строковістю погашення зобов'язань.

Отже, проведена оцінка фінансово-економічного стану досліджуваного ХХХ дозволяє зробити загальний висновок про те, що за досліджуваний період

відбувається зменшення суми чисного прибутку підприємства, що обумовлено більш швидкими темпами зростання витрат порівняно з виручкою від реалізації продукції, робіт, послуг. В структурі необоротних активів найбільшу питому вагу займає вартість основних засобів (71,5 % в 2022 році), що свідчить про оновлення необоротних активів підприємства. Вартість оборотних активів зросла на 57,0 тис. грн. Таке збільшення зумовлене, в першу чергу, зростанням вартості виробничих запасів досліджуваного підприємства на 17,0 тис. грн (102,9 %) та збільшенням дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 47,0 тис. грн. Таким чином, зменшення суми чисного прибутку в динаміці свідчить про погіршення фінансово-економічного стану ХХХ.

Необхідність у кредитних ресурсах в ХХХ, створює підґрунтя для розробки на підприємстві плану (програми) залучення довгострокових та короткострокових кредитів банку. Програма залучення та управління кредитними ресурсами суб'єкта господарювання являє собою процес розрахунку необхідного розміру кредиту та графіків повернення суми кредиту та відсотків за ним.

При плануванні потреби в залученні банківських кредитів фінансовій службі ХХХ слід мати на увазі, що:

- за порушення термінів повернення кредиту і процентів сплачується передбачена кредитним договором пеня;
- у разі виникнення тимчасових фінансових ускладнень можна порушувати перед банком питання про перенесення строків платежів за кредитом;
- отримані у вигляді кредиту кошти можна використовувати лише на зазначені у договорі цілі, тобто на поповнення обігових коштів для виробничих потреб (за нецільове використання коштів банк може стягнути штрафні санкції у сумі, передбаченій кредитною угодою, а по пролонгованих кредитах навіть у більших розмірах);
- кошти для погашення заборгованості за кредитом першочергово направляються для оплати процентів за кредит, потім – простроченої

заборгованості; сума, що залишилася, направляється для погашення кредиту;

- основну суму кредиту та проценти по ньому можна сплачувати достроково.

Інформаційною основою управління залученими кредитними ресурсами підприємства є, з одного боку, облік руху кредитних ресурсів підприємств та витрат, що пов'язані з їх обслуговуванням, з другого боку – формування інформації про стан та тенденції розвитку ринку кредитних ресурсів. Для розробки плану (програми) залучення кредитних ресурсів у досліджуваному ХХХ на 2023 рік було використано фінансову звітність підприємства, кредитні договори суб'єкта господарювання з комерційним банком, що його кредитує, матеріали, що надавалися підприємством для отримання кредитних коштів. На першому етапі розробки програми формування кредитних ресурсів слід проводити розрахунок потреби підприємства у довгострокових та короткострокових банківських кредитах. У загальному вигляді розрахунок потреби підприємства у банківському кредиті здійснюється за напрямками їх використання (рис. 2.1).

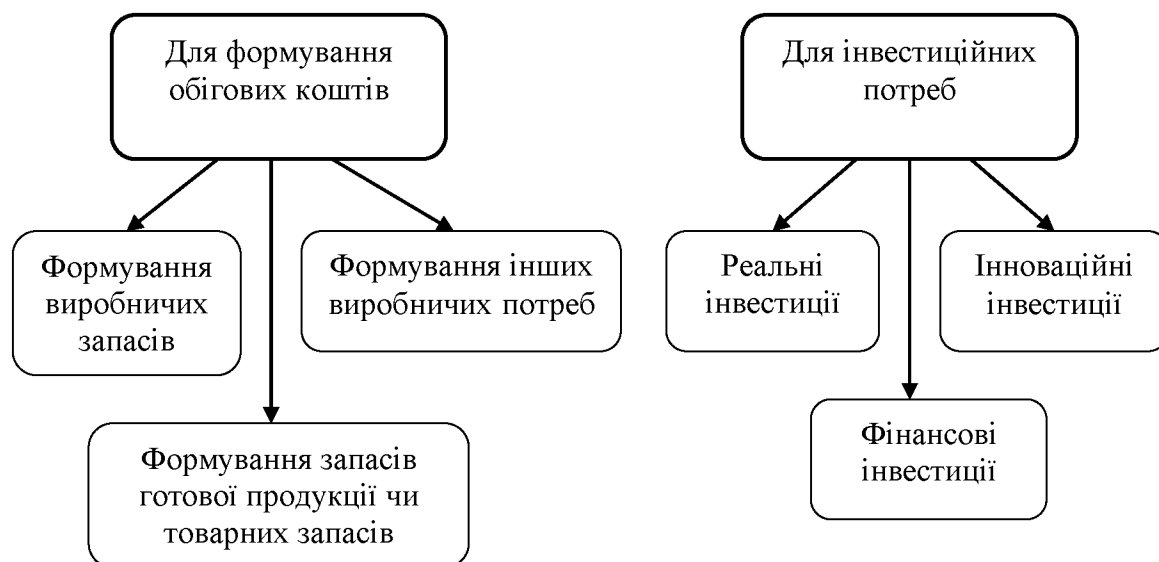

Рис. 2.1. Розрахунок потреби в банківських кредитах

Максимальний об'єм залучення кредитних ресурсів досліджуваного ХХХ визначається двома основними вимогами: граничним ефектом фінансового лівереджу: розраховується коефіцієнт фінансового лівереджу, при якому його ефект буде максимальним. З врахуванням власного капіталу і розрахованого коефіцієнта фінансового лівереджу розраховується граничний обсяг залученого капіталу, який буде забезпечувати ефективно його використання; забезпечення достатньої фінансової стійкості підприємства.

У рамках граничного обсягу залученого капіталу, що забезпечує найбільший ефект фінансового лівереджу, визначається співвідношення власного і залученого капіталу, що забезпечуватиме достатню фінансову стійкість підприємства у наступному періоді не тільки з позицій керівництва підприємством, а і з позицій оцінки можливими кредиторами.

Проте, врахування даних вимог при розрахунку потреби у кредитних ресурсах не має сенсу, оскільки, залучення суми необхідних кредитних ресурсів, навіть якщо при цьому і не витримуються вимоги, є обов'язковою складовою ефективної господарської діяльності суб'єкта підприємництва.

На другому етапі складання плану залучення та управління кредитними ресурсами є розрахунок періоду їх залучення. Період залучення кредиту являє собою час з моменту надання банківського кредиту до моменту його повного погашення та виплати відсотків за користування ним.

На третьому етапі розраховується необхідна сума короткострокових та довгострокових кредитів банку на плановий рік. Було б доцільним для закупівлі технічних засобів використовувати довгостроковий кредит, але оскільки банки через ризик неповернення довгострокових кредитів, намагаються їх надавати якомога на коротші терміни, то підприємство змушене брати короткостроковий кредит під закупівлю техніки.

З метою планування потреби в довгострокових кредитах банку, доцільно розрахувати суму коштів, необхідних досліджуваному ХХХ на 2023 рік для придбання техніки в кредит (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Розрахунок обсягу кредитів для придбання техніки
у ХХХ на 2023 рік**

Найменування технічного засобу	Кількість, шт.	Ціна за одиницю, грн	Загальна вартість, грн
1. Сівалка СЗ-3,6 А-Т	5	34164	170820
2. Сівалка СУПН-6А	2	23300	46600
3. Культиватор КПС-4	7	10050	70350
4. Обприскувач-2000-2	1	22000	22000
5. Лійка для внесення мінеральних добрив ОВУ-0,5	2	3500	7000
6. Культиватор КШН-5,6	4	28600	114400
7. Дискова борона БГР-4,2	1	32000	32000
Разом	Х	Х	463170

За розрахунком витрат на паливно-мастильні матеріали за попередні роки було розраховано прогнозований обсяг необхідних грошових ресурсів на закупівлю палива, який склав 73,7 тис. грн. Але ситуація на енергетичному ринку України пов'язана з різким підвищення цін на бензин, що може зумовити збільшення розрахованої суми. Витрати на внесення мінеральних добрив у плановому році склали 26,0 тис. грн, їх також потрібно відшкодувати підприємству за рахунок власних фінансових ресурсів (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Сума необхідного обсягу грошових коштів
у ХХХ на 2023 рік**

Показники	Прогнозована сума необхідних коштів	
	сума, тис. грн	питома вага до загальної суми кредитних ресурсів, %
1. Технічне обладнання	463,2	68,2
2. Мінеральні добрива	26,0	3,8
3. Насіння	116,5	17,1
4. Паливо	73,7	10,9
Разом	679,4	100,0

Отже, за нашими розрахунками підприємству необхідно до 679,4 тис. грн грошових коштів. Для придбання технічного обладнання необхідно планувати довгостроковий кредит на суму 463,1 тис. грн. Покриття витрат на придбання оборотних активів необхідно здійснювати за рахунок власних фінансових ресурсів. Через підвищення цін на бензин сума необхідних кредитних ресурсів може збільшитися до 704,5 тис. грн.

У структурі необхідних фінансових ресурсів найбільшу питому вагу займають витрати на закупівлю технічного обладнання – 68,2 % від загального обсягу необхідних коштів; витрати на закупівлю палива складають 10,9 %; вартість закупівлі насіння – 17,1 %; найменшу частку займають витрати на закупівлю мінеральних добрив (3,8 %). Розрахунок періоду залучення короткострокових кредитних ресурсів у сільському господарстві має ту особливість, що його значною мірою, визначає розмір виручки від реалізації продукції рослинництва: чим більша виручка від реалізації продукції рослинництва, тим скоріше буде можливись погасити кредит.

Запланований обсяг виручки від реалізації продукції, робіт та послуг у ХХХ розрахований у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Плановий обсяг виручки від реалізації урожаю в ХХХ на 2023 рік

Показники	Площа посіву, га	Урожайність, ц/га	Обсяг врожаю, ц	Обсяг врожаю, що буде реалізований, ц	Ціна реалізації, грн за тону	Виручка від реалізації, тис. грн
Пшениця	615	31	19065	16200	800	1296,0
Гречка	21	17	357	350	1500	52,5
Кукурудза на зерно	925	44	40700	40700	550	2238,5
Соняшник	326	12	3912	3800	1150	437,0
Люцерна	342	4	1368	1368	5000	684,0
Разом	2229	X	X	X	X	4707,9

Для розрахунку було використано мінімальну урожайність сільськогосподарських культур, планові обсяги реалізації (за даними

попередніх років) та мінімальні ціни реалізації попередніх років.

Відповідно до розрахунків табл. 2.10, найбільшу питому вагу в плановому обсязі виручки складає виручка від реалізації кукурудзи на зерно (34,9 %), 20,2 % складе виручка від реалізації пшениці, 10,7 % люцерни, 6,8 % соняшника та близько 1,0 % від загального обсягу запланованої виручки складе виручка від реалізації гречки. Отже, відповідно до розрахунків сума отриманої виручки складе 4707,9 тис. грн.

Заключним етапом планування потреби в кредитних ресурсах є обґрунтування програми залучення кредитних ресурсів та вибір джерел їх залучення. Оскільки протягом 2020-2022 років ХХХ отримувало кредит лише від одного комерційного банку, тому ми вважаємо, що недоцільно було б в подальшому змінювати комерційний банк, адже в сьогоденні ринкових умовах господарювання досить важлива наявність тісного співробітництва між банком і клієнтом, яке ґрунтується на довірі та партнерських стосунках.

Отже, нами була розроблена програма залучення кредитних ресурсів на 2023 рік. Спираючись на проведені розрахунки, можна зробити висновок про те, що ХХХ має потребу у залученні кредитних ресурсів у розмірі 464 тис. грн на придбання основних засобів. Покриття витрат в сумі 216 тис. грн на придбання оборотних активів необхідно здійснювати за рахунок власних фінансових ресурсів. Для збільшення обсягів вільних грошових коштів потрібно зменшити собівартість сільськогосподарської продукції. Зменшення собівартості продукції дозволить ХХХ вести ефективнішу, а тому й прибуткову діяльність, що зменшить потребу у кредитних ресурсах і витрати на обслуговування кредиту. Головним кредитором ХХХ є Публічне акціонерне товариство «Райффайзен Банк Аваль» Полтавської обласної дирекції.

Наведемо порядок організації роботи щодо отримання банківських позичок, а також визначимо основні акценти в цій роботі, на які повинні звертати увагу керівництво ХХХ та його фінансові служби, отримуючи банківські кредити (табл. 2.11) (додаток X).

Для отримання кредиту головний бухгалтер ХХХ в першу чергу

звертається до установи банку для проведення попередніх перемовин щодо можливості отримання кредиту. Таке звернення можливе під час особистої зустрічі з працівником банку (кредитний відділ). Під час зустрічі головний бухгалтер підприємства з'ясовує всі умови отримання та погашення кредиту, розмір відсотків, терміни, на які можливо одержати кредит, уточнює список документів, які подаються до банку для отримання кредиту.

Кредитний працівник банку оцінюється можливість надання кредиту і приймає рішення щодо можливості продовження подальших перемовин з підприємством-позичальником.

Для зменшення кредитного ризику при розгляді заявки на кредит кредитний працівник на підставі проаналізованих юридичним працівником даних щодо пов'язаних осіб-позичальників банку з потенційним позичальником здійснює розрахунок можливої суми сукупної заборгованості їх перед банком в цілому. Тобто, на підготовчому етапі кредитний працівник відділення Публічного акціонерного товариства ХХХ вивчає можливість надання кредиту.

Таким чином, кредитний працівник проводить переговори з потенційним позичальником (з керівником або відповідальними працівниками) для отримання інформації щодо особливостей його господарської діяльності, ринків збуту продукції або послуг, оцінює рівень компетентності та порядності керівництва позичальника, його наміри щодо використання та повернення кредиту, здійснює попередній аналіз його грошових потоків.

На етапі розгляду кредитного проекту, оцінки кредитоспроможності і фінансового стану ХХХ працівники банку здійснюють всебічне вивчення суб'єкта і об'єкта кредитування та оцінку ризиків при кредитуванні на підставі офіційно наданих позичальником у банк документів, матеріалів щодо клієнта, отриманих з архівів банку, статистичних даних, відомостей із засобів масової інформації та інших джерел інформації. Аналіз здійснюється за такими основними напрямками: оцінка якості менеджменту, ситуація підприємства на ринку факторів виробництва та збуту продукції, фінансовий стан потенційного

позичальника, оцінка кредитного забезпечення. Кредитні працівники банку звертають увагу на вивчення формальної і неформальної інформації про підприємство, оцінюють його ділову репутацію та імідж, визначають перспективи його розвитку, перевіряють наявність джерел і гарантій погашення кредиту.

Договори застави нерухомого майна та транспортних засобів, а також договори поручительства потребують нотаріального посвідчення. Після підготовки та перевірки проектів відповідних договорів вони передаються на підпис уповноваженим особам позичальника – директору та головному бухгалтеру ХХХ та Публічному акціонерному товариству ХХХ – начальнику відділу кредитних ресурсів і комерційної діяльності.

Однією з головних умов надання банком кредиту є наявність певного забезпечення, що гарантує повернення позики. Забезпечені позики видаються під заставу майна – найчастіше того самого, на придбання якого надається кредит (нерухомість, обладнання, товарно-матеріальні цінності). Крім того, у забезпечення можуть прийматися: цінні папери, документи, що засвідчують перевідступлення на користь банку вимог позичальника до третіх осіб, гарантії і поручительства інших осіб повернути банківський кредит у разі неплатоспроможності позичальника.

Оцінка предмету застави здійснюється у випадках, встановлених договором або законом. Оцінка предмета застави здійснюється заставодавцем разом із заставодержателем відповідно до звичайних цін, що склалися на момент виникнення права застави, якщо інший порядок оцінки предмета застави не встановлений договором або законом.

Варто зазначити, що надання ХХХ застави є неодмінною умовою укладання кредитного договору з ПАТ ХХХ. Перевага віддається заставі рухомого і нерухомого майна. Вартість застави повинна перевищувати суму кредиту не менше, ніж у два рази. Заставна ціна визначається банківською установою з урахуванням особливостей впливу ринкових факторів і витрат, пов'язаних з реалізацією, та має враховувати можливу зміну вартості предмету

застави протягом терміну кредитування. Якщо суми застави недостатньо для покриття ризиків банку, використовуються додаткові види забезпечення, зокрема, гарантія, порука та інші засоби мінімізації ризику банку.

Після переговорів для отримання більш повної картини про діяльність потенційного позичальника кредитний працівник Публічного акціонерного товариства ХХХ разом з представником служби банківської безпеки повинен перевірити підтвердження щодо майбутнього предмету застави та скласти акт перевірки наявності застави. Забезпеченням кредиту також може бути страхування відповідальності позичальника за непогашення позики у страховій компанії. Відповідно до умов вказаної угоди заставодавець має право вимоги перерахування боржником коштів на свій рахунок, відкритий у філії ПАТ ХХХ, за передачу боржнику у власність відповідних товарно-матеріальних цінностей.

Кредитний працівник разом із працівниками служби безпеки банку та юридичного підрозділу повинні впевнитись у можливості реалізації забезпечення як додаткового шляху погашення кредиту і відсотків, зокрема, підтвердити його наявність, місцезнаходження, можливість його відчуження, за актом наявності, стану і вартості застави. Документи, що свідчать про забезпечення, підприємство подає в банк до отримання кредиту. Такі форми забезпечення, як поручительство або гарантії юридичних осіб, використовуються лише за надання кредиту надійним підприємствам. Досліджуваному ХХХ банківські кредити під поручительство або гарантії не надаються.

На підставі оцінки кредитоспроможності позичальника й ефективності комерційної угоди Публічне акціонерне товариство ХХХ приймає рішення про доцільність видачі підприємству кредиту й укладає з ним кредитний договір.

Кредитний договір між Публічним акціонерним товариством «Райффайзен Банк Аваль» та ХХХ містить наступні розділи: визначення термінів кредитування; предмет договору; проценти та комісійні винагороди; коригування процентної ставки; порядок надання кредиту; витрати та збитки; забезпечення виконання зобов'язань; порядок погашення кредиту, процентів

та інших платежів за договором; звітність та інформування; узгодження дій.

На етапі надання кредиту здійснюється перевірка його цільового використання (відповідність платіжних документів, наданих до сплати за рахунок кредитних коштів, зазначеним у кредитній угоді цілям шляхом візування кредитним працівником цих документів). Кредит надається у безготівковій формі шляхом оплати платіжних документів з позикового рахунку в національній валюті.

З метою виявлення джерел кредитного ризику та оперативного вжиття заходів, спрямованих на недопущення можливих втрат банку, протягом усього строку кредитування до повного виконання зобов'язань за кредитним договором працівники Публічного акціонерного товариства ХХХ здійснюють супровід кредитного проекту, тобто нагляд та контроль за виконанням позичальником умов кредитного договору.

За результатами перевірки цільового використання кредиту складається довідка, яка підписується представником банку, а з боку ХХХ – директором та головним бухгалтером. Довідка надається керівництву відділення ПАТ ХХХ для ознайомлення, після чого додається до кредитної справи позичальника. Як бачимо, філія Публічного акціонерного товариства ХХХ протягом усього строку дії кредитного договору підтримує ділові контакти з досліджуваним ХХХ, забезпечує його консультаційними послугами з питань ведення бізнесу та виконання договору.

Фінансова служба ХХХ повинна створювати умови для проведення працівниками банку моніторингу, а також періодично інформувати банк про хід виконання кредитної угоди. В практичній діяльності підприємств розрізняють три типи кредитної політики стосовно покупців продукції – консервативний, помірний та агресивний. ХХХ у своїй діяльності дотримується помірному типу кредитної політики.

Таким чином, організація фінансових взаємовідносин між підприємством-позичальником та банківською установою з приводу залучення і погашення банківських кредитів являє собою складний та тривалий процес. У

процесі моніторингу проводиться робота з перевірки цільового використання кредиту, оцінки фінансового стану досліджуваного підприємства та визначення відхилення фактичних показників діяльності від запланованих, перевірки стану збереження заставленого майна та заставних можливостей підприємства-позичальника, який гарантує повернення позички в повному обсязі та у встановлений термін.

2.2. Аналіз кредитоспроможності позичальника

Отримання банківських кредитів без обґрунтування економічної сутності кредитоспроможності позичальника в сучасних умовах стає неможливим. Слід зазначити, що під кредитоспроможністю розуміють сукупність різнобічних умов, які характеризують спроможність суб'єкта господарювання своєчасно повертати залучений капітал у встановлені терміни та у повному обсязі.

Спроможність ХХХ виконувати свої кредитні зобов'язання перед банківськими установами характеризує його платоспроможністю. Як відомо, зобов'язання суб'єкта господарювання можуть погашатися різними видами активів, оскільки всі кредити надаються під заставу майна. В нинішніх умовах кожним комерційним банком критерії оцінки фінансового стану підприємства-позичальника визначаються самостійно.

При наданні кредитів суб'єктам господарювання будь-який банк повинен провести детальну оцінку кредитоспроможності підприємства-позичальника. Аналіз кредитоспроможності є обов'язковою процедурою для банку, а її результати суттєво впливають як на ефективність кредитної діяльності банку так і на конкретні умови, що фіксуються у кредитному договорі. Перед наданням суб'єкту господарювання кредиту, банківські установи обов'язково здійснюють оцінку кредитоспроможності підприємства-позичальника.

Здійснення оцінки кредитоспроможності ХХХ необхідна для прийняття ПАТ ХХХ рішення про надання кредиту та обґрунтування можливості і

своєчасності його погашення. З метою оцінки кредитоспроможності позичальника необхідно визначитись з використанням терміну «грошовий потік» та «потік грошових коштів», які відрізняється один від одного на теоретичному рівні. Потік грошових коштів суб'єкта господарювання – це виключно рух грошових коштів, а грошовий потік – це рух не лише грошових коштів, а і їх еквівалентів.

Перед прийняттям рішення про видачу кредиту необхідно здійснити оцінку кредитоспроможності ХХХ. Слід зазначити, що у теорії і практиці не існує єдиної методики оцінки кредитоспроможності позичальника. Є різні підходи щодо переваг та недоліків того чи іншого методу оцінки кредитоспроможності суб'єкта господарювання. У закордонній та вітчизняній практиці, здебільшого, виокремлюють критерії (кількісні та якісні) оцінки кредитоспроможності позичальника. Слід зауважити, що кількісні чинники прямо пов'язані з оцінкою поточного та перспективного фінансового стану підприємства-позичальника. Якісні ж фактори досліджуються і аналізуються на основі оцінки фінансового менеджменту суб'єкта господарювання та його ситуації на ринку факторів виробництва і збуту продукції, робіт, послуг. Більшість вчених-економістів схиляються до думки, що кількісні та якісні фактори слід розглядати як єдине ціле при оцінці можливості підприємства-позичальника повернути кредити своєчасно і в повному обсязі.

Гловною метою оцінки кредитоспроможності позичальника є проведення ПАТ ХХХ комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану ХХХ – юридичної особи, на підставі якої банк міг би прийняти позитивне рішення про можливість надання кредиту, умови кредитування, а можливо і припинення кредитних відносин.

Перед тим як надати кредит товариству ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», визначає ступінь ризику і розмір кредиту, який може бути наданий досліджуваному ХХХ.

Оцінка кредитоспроможності позичальника не можлива без проведення аналізу ліквідності суб'єкта господарювання, що передбачає розрахунок

основних показників платоспроможності, які застосовуються для оцінки можливостей ХХХ виконати свої термінові зобов'язання у встановлений термін. Недоліком розрахованих показників платоспроможності є те, що вони дають уявлення про платоспроможність підприємства лише на конкретну дату, як правило, на кінець року.

Платоспроможність досліджуваного підприємства, як відомо, можна визначити за допомогою таких коефіцієнтів: коефіцієнта покриття, швидкої та абсолютної ліквідності (табл. 2.12). Станом на 2022 р. коефіцієнт абсолютної ліквідності дорівнював 0,02 і порівняно у 2020 р. зменшився на 0,013 пунктів. Отже, підприємство знизило можливості погашення поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних оборотних активів.

Таблиця 2.12

**Динаміка показників ліквідності та платоспроможності
ХХХ за 2020-2022 роки**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., +; -
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,033	0,114	0,020	-0,013
Коефіцієнт загальної ліквідності	0,264	0,364	0,504	+0,240
Коефіцієнт покриття	1,203	1,422	1,573	+0,370
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	0,154	0,121	0,364	+0,210

Більшість науковців схиляються до думки, що значення даного коефіцієнта повинно бути не менше 0,2. В такому разі коефіцієнт абсолютної ліквідності ХХХ нижче нормативного. Коефіцієнт загальної ліквідності менший від нормативного значення. Це означає, що за рахунок середньоліквідних активів підприємство може погасити незначну частину поточних зобов'язань.

Коефіцієнт покриття, який дає комплексну оцінку платоспроможності підприємства, у 2022 р. становить 1,573. Порівняно з попередніми роками він збільшився на 0,370 пунктів відносно 2020 року. Водночас, значення

коефіцієнта покриття у звітному році менше від прийнятого значення 2,0. Але якщо враховувати вимоги «Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», то нормативним для цього коефіцієнта слід вважати значення 1,5.

Таким чином, за досліджуваний період жоден із відносних показників (крім коефіцієнта забезпечення власними оборотними засобами) не перевищував нормативні значення, що свідчать про низьку ліквідність і платоспроможність ХХХ за три останні роки. Але слід відмітити позитивну динаміку (за виключенням коефіцієнта абсолютної ліквідності) зміни платоспроможності та ліквідності досліджуваного підприємства.

Комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану підприємства-позичальника складається з декількох етапів, які між собою тісно взаємопов'язані.

На першому етапі аналізу за даними фінансової звітності досліджуваного ХХХ за три роки розраховується система фінансових показників, які за економічним змістом поділяються на 5 груп: показники ліквідності; показники ділової активності (оборотності); показники фінансової незалежності; показники рентабельності; інші показники.

Другий етап полягає в тому, що за допомогою спеціальних матриць, які диференційовані по секторах економіки, визначається рейтинг фінансових показників на основі значень, одержаних на першому етапі. Рейтинг кожного фінансового показника може приймати значення від 0 (найнижчий рейтинг) до 10 (найвищий рейтинг).

На третій стадії проводиться розрахунок величини Інтегрованого показника фінансового стану підприємства (ІПФС) за формулою:

$$\text{ІПФС} = \sum_{i=1}^{13} (R_i * (V_i/100)), \quad (2.1)$$

де R_i – рейтинг i -го фінансового показника;

V_i – питома вага i -го фінансового показника в Інтегрованому показнику, %.

На четвертому етапі даного аналізу визначається підсумковий рейтинг фінансового стану ХХХ на основі величини розрахованого Інтегрованого показника фінансового стану: А (7 – 10); Б (4,5 – 7); В (2,5 – 4,5); Г (1 – 2,5); Д (0 – 1). Розрахунки комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану за 2020-2022 роки по ХХХ проведемо в табл. 2.12.

Таблиця 2.13

**Рейтингова оцінка фінансового стану ХХХ
за 2020-2022 роки**

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Питома вага в інтегрованому показнику, %
	значення	рейтинг	значення	рейтинг	значення	рейтинг	
А	1	2	3	4	5	6	7
Показники ліквідності							
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,203	8	1,422	9	1,573	10	8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,264	4	0,364	5	0,504	7	8
Показники ділової активності (оборотності)							
Період оборотності дебіторської заборгованості, днів	12	10	8	10	6	10	8
Період оборотності запасів, днів	31	10	29	10	23	10	8
Період оборотності активів, днів	40	10	34	10	26	10	8
Показники фінансової незалежності							
Коефіцієнт фінансової незалежності, %	24,7	10	19,7	10	15,6	10	8
Питома вага оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, %	15,4	8	12,1	7	36,4	10	8
Показники рентабельності							
Рентабельність продажу, %	24,7	8	30,0	10	28,5	9	9
Рентабельність активів, %	7,7	10	1,2	9	3,9	8	9
Рентабельність власного капіталу, %	10,0	10	5,4	7	4,7	7	9
Інші показники							
Знос основних засобів, %	64,1	6	63,4	6	56,9	7	7

A	1	2	3	4	5	6	7
Питома вага простроченої дебіторської заборгованості, %	10,1	7	9,6	8	9,1	8	5
Питома вага простроченої кредиторської заборгованості, %	11,2	7	12,1	7	10,1	7	5
Інтегрований показник фінансового стану	x	8,44	x	8,39	x	8,76	x
Рейтинг фінансового стану	x	A	x	A	x	A	x

Інтегрований показник фінансового стану підприємства може приймати значення від 0 до 10. Аналіз динаміки його величини дозволить сформулювати висновок про позитивні чи негативні зміни у фінансовому стані підприємства. Результати комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану підприємства за системою показників ліквідності, ділової активності, фінансової незалежності, рентабельності та інших дозволяють зробити висновок про стійкий фінансовий стан підприємства (рейтинг А за досліджувані роки).

У 2020 році інтегрований показник фінансового стану дорівнював 8,44, а в 2022 році збільшився до 8,76 внаслідок підвищення рейтингу за показниками коефіцієнта поточної ліквідності, коефіцієнта швидкої питомої ваги оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів.

Значення переважної більшості визначених показників у динаміці мають незначну амплітуду коливань; спостерігається зниження показників рентабельності активів та власного капіталу.

Ці аспекти фінансово-господарської діяльності потребують підвищеної уваги з тим, щоб не допустити погіршення фінансового стану ХХХ в майбутньому.

При дослідженні кредитоспроможності досліджуваного ХХХ доцільно визначити клас кредитоспроможності з позиції банківської установи за даними чотирьох критеріїв та сформулювати висновки щодо можливостей надання кредиту (табл. 2.14).

Критерії поділу підприємств-позичальників за класами

Критерії	Клас позичальника		
	1-й	2-й	3-й
1. Коефіцієнт автономії	>0,6	0,4-0,6	<0,4
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,15-0,2	<0,15
3. Коефіцієнт швидкої ліквідності	>0,8	0,5-0,8	<0,5
4. Загальний коефіцієнт ліквідності	>2	1-2	<1
5. Узагальнююча (рейтингова) оцінка, балів	100-150	151-250	251-300

На наступному етапі оцінки кредитоспроможності ХХХ проведемо узагальнюючу (рейтингову) оцінку. На основі даної методики оцінки кредитоспроможності ХХХ використані фінансово-економічні показники його діяльності на певну дату.

Узагальнююча (рейтингова) оцінка підприємства-позичальника в балах визначається за формулою:

$$B = \sum_{i=1}^4 K_i * V_i, \quad (2.2)$$

де B – узагальнююча (рейтингова) оцінка;

K_i – клас підприємства за i-м критерієм;

V_i – вагові коефіцієнти, %: для показників 1 і 3 – 20 %, 2 і 4 – 30 %.

Розрахунки узагальнюючої (рейтингової) оцінки кредитоспроможності ХХХ виконаємо в табл. 2.15.

Слід відмітити поступове зменшення питомої ваги простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості. До головних причин незабезпечення ліквідності можна віднести наявність дебіторської заборгованості, особливо невиправданої, низьку ефективність господарської діяльності досліджуваного підприємства та уповільнення оборотності оборотних засобів.

**Узагальнююча (рейтингова) оцінка кредитоспроможності
ХХХ за 2020-2022 роки**

Критерії	2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	значення	клас	значення	клас	значення	клас
1. Коефіцієнт автономії	0,752	1	0,803	1	0,843	1
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,033	3	0,114	3	0,020	3
3. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,264	3	0,364	3	0,504	2
4. Загальний коефіцієнт ліквідності	1,203	2	1,422	2	1,573	2
5. Узагальнююча (рейтингова) оцінка, балів	230	2	230	2	210	2

Таким чином, проведені розрахунки показують, що за вище викладеною методикою ХХХ відноситься до другого класу підприємств-позичальників, що означає, що дане підприємство може одержати кредит на загальних умовах: ринкова відсоткова ставка; забезпечення заставою або гарантією. З точки зору забезпечення кредиту і своєчасності його погашення метод рейтингової оцінки має певний недолік, адже строки погашення виданого кредиту будуть визначатися після дати, на яку проводилася оцінка фінансового стану підприємства. Оцінка кредитоспроможності ХХХ дає підстави зробити висновки, що досліджуване підприємство має передумови для одержання кредиту, оскільки має рейтинг А та відноситься до другого класу підприємств-позичальників за вище описаними методиками.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ КРЕДИТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

3.1. Удосконалення механізму залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств

В умовах становлення і розвитку ринкових відносин в Україні доволі актуальним залишається питання удосконалення процесу кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, відродження ролі та значення кредиту у формуванні обігових коштів підприємств різних форм власності з метою забезпечення безперервності кругообороту виробничих капіталів і стимулювання вітчизняного виробництва.

Одним зі способів удосконалення механізму кредитного забезпечення підприємницької діяльності комерційними банками є розробка та деталізація етапів кредитного процесу для максимального врахування потреб клієнтів і захисту банку від втрат. Тому важливо вивчити дану проблему спершу з боку банківських установ. Серед економістів, як і серед працівників кредитних установ, не виникає заперечень щодо необхідності врахування специфіки сільськогосподарського виробництва при формуванні кредитних відносин. Однак, як показав час, при зміні форм і методів кредитних відносин між суб'єктами підприємницької діяльності та кредитними установами чинник особливостей сільськогосподарського виробництва, на жаль, не був врахований в достатній мірі. Як результат, з моменту видозміни кредитних відносин навіть досить потужні господарства зазнали фінансової скрути.

Необхідність державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств очевидна, але вона потребує такого механізму її здійснення, який би передбачав:

- високу ефективність використання кредитних ресурсів позичальників;
- гарантованість повернення кредитних коштів в повному обсязі та в

обумовлений договором термін;

- настання фінансової відповідальності держави, як гаранта, у випадку настання надзвичайних обставин, які унеможливають повернення кредиту підприємством-позичальником;

- недопущення отримання кредитних коштів на суму більшу, ніж вартість основних та оборотних коштів підприємства-позичальника;

- можливість залучення широкого кола фахівців до обговорення доцільності кредитування проектів позичальників у засобах масової інформації.

Без залучення позикових коштів неможлива ефективна фінансово-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств, оскільки вони мають сезонний характер виробництва. Використання залучених фінансових ресурсів дозволяє аграрним суб'єктам господарювання значно підвищити ринкову вартість підприємства, розширити обсяги виробничо-господарської діяльності, а також забезпечити більш ефективне використання власних фінансових ресурсів

Безперечно, підприємство, яке використовує лише власні фінансові ресурси (власний капітал), має максимальну фінансову стійкість і незалежність від зовнішніх кредиторів. У той же час воно обмежує темпи свого розвитку, оскільки користуватись залученим капіталом вигідно. Суб'єкти господарювання, які використовують залучений капітал мають більш високий потенціал для розширення своєї діяльності та фінансової рентабельності. У той же час, такі підприємства мають значну залежність перед кредиторами, що може призвести до банкрутства, оскільки ризики зростають із збільшенням питомої ваги залученого капіталу у загальній сумі капіталу.

З метою формування оптимальної структури фінансових ресурсів підприємства-позичальника необхідно враховувати об'єктивні і суб'єктивні фактори, що створить умови найбільш ефективного їх використання. Як правило, суб'єкти господарювання з значним рівнем фондоємності продукції та низькою фондоддачею мають більш низький кредитний рейтинг внаслідок високої частки позаобігових активів. Такі підприємства вимушені

орієнтуватися на використання власних фінансових ресурсів. Крім того, особливості сільськогосподарського виробництва визначають різну тривалість операційного циклу: чим менший операційний цикл, тим більшою мірою суб'єкт господарювання може використовувати залучені фінансові ресурси.

Сезонний характер виробництва основної (операційної) діяльності досліджуваного ХХХ визначає структуру його активів, їх ліквідність та ефективність використання.

В процесі дослідження нами було проведено аналіз платоспроможності ХХХ за ступенями неплатоспроможності за 2020-2022 роки (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Оцінка етапів неплатоспроможності ХХХ
за 2020-2022 роки**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Показник поточної платоспроможності, тис. грн	-525	-451	-566
Коефіцієнт покриття	1,203	1,422	1,573
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	0,154	0,121	0,364
Чистий прибуток, тис. грн	161	91	98
Якісна характеристика платоспроможності	Поточна неплатоспроможність	Поточна неплатоспроможність	Поточна неплатоспроможність

Дані табл. 3.1 свідчать, що ХХХ за умов поточної неплатоспроможності має значення коефіцієнта покриття та коефіцієнта забезпеченості власними коштами, які відповідають нормативу, тому в даному випадку необхідно розраховувати коефіцієнт втрати платоспроможності строком на три місяці.

Проведені розрахунки свідчать, що підприємство у 2020-2022 роках мало ознаки поточної неплатоспроможності (коефіцієнт покриття більше 1,5 у 2022 році; коефіцієнт забезпечення власними коштами більше 0,1 за досліджуваний період; фінансовим результатом діяльності є прибуток, і лише показник поточної платоспроможності має від'ємне значення). Тобто стан підприємства відповідає законодавчому визначенню боржника, який неспроможний виконати

свої грошові зобов'язання перед кредиторами протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

У 2020 р. поточна неплатоспроможність ХХХ пояснюється ще й значною сумою кредитів банку (135 тис. грн), погашення якої буде здійснене після трьох місяців з дати складання балансу. Саме на цю дату підприємство плануватиме надходження коштів від реалізації продукції, з метою резервування необхідної суми коштів для погашення кредиту та відсотків за ним. В даному випадку при відсутності в ХХХ довгострокових фінансових інвестицій від'ємне значення показника поточної платоспроможності, в деякій мірі, підтверджує результати розрахунків коефіцієнта абсолютної ліквідності та незабезпеченості найбільш термінових пасивів високоліквідними активами.

Підставою для визнання структури балансу незадовільною, а підприємства – неплатоспроможним є одна з таких умов: коефіцієнт абсолютної ліквідності менший 0,2; коефіцієнт покриття балансу на кінець звітного періоду має значення менше 2,0; коефіцієнт забезпеченості власними коштами на кінець звітного періоду має значення менше 0,1.

Аналіз господарсько-фінансової діяльності позичальника дає можливість не тільки здійснити експрес-аналіз фінансового стану позичальника, а й виявити негативні тенденції в його фінансово-господарській діяльності в цілому і здійснити прогнозування розвитку діяльності підприємства в майбутньому. Це надасть можливість своєчасно вносити корективи в кредитні взаємовідносини банку та позичальника.

Порівнюючи фактичні коефіцієнти з їх нормативними значеннями, можна забезпечити оперативний контроль за фінансовим станом підприємства і здійснити відповідні заходи щодо виходу його із кризового стану. Тому, в найближчому періоді головним завданням фінансового менеджменту є відновлення кредитоспроможності ХХХ.

Прогноз втрати (відновлення) кредитоспроможності досліджуваного підприємства подано в табл. 3.2.

**Прогноз відновлення (втрати) кредитоспроможності
XXX станом на 2023 рік**

Показники	Значення
Коефіцієнт покриття на початок 2023 р.	1,573
Коефіцієнт покриття на кінець 2023 р. (прогноз)	2,037
Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності	1,021

Дані табл. 3.2 свідчать, що ХХХ в найближчі 3 місяці зможе зберегти свою платоспроможність, оскільки коефіцієнт відновлення платоспроможності більший за 1,0. Доречно зазначити, що, оскільки, прогнозне значення коефіцієнта покриття через відсутність прогнозного балансу можна визначити лише дотримуючись певних припущень, то для розрахунку показника відновлення (втрати) платоспроможності використовувались значення коефіцієнта покриття на кінець 2023 року, а його нормативне значення прийнято за 1,5.

Управління структурою залучених фінансових ресурсів на підприємстві повинно зводитись до двох основних напрямів: встановлення оптимальних для даного підприємства пропорцій використання власного і позикового капіталу, забезпечення залучення на підприємство необхідних видів і обсягів кредитів для досягнення розрахункових показників його структури.

Аналізуючи ефективність залучення банківських кредитів, можна обчислити, яка частка прибутку від реалізації продукції одержана підприємством за рахунок банківських позик, і, зіставивши її зі сплаченими відсотками за кредит, прийти до висновку про конкретний зиск підприємства від залучення банківських довгострокових та короткострокових кредитів.

В рамках підвищення ефективності залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів ХХХ слід проводити оцінку комерційних банків, які можуть надати йому кредит. Ця оцінка проводиться за привабливістю їх кредитної політики і відіграє роль орієнтира при виборі банку

і виду кредиту.

Критеріями ефективності використання банківського кредиту виступають наступні умови: рівень кредитної ставки по короткостроковому кредитуванню повинен бути нижчим, ніж рівень рентабельності господарських операцій, на здійснення яких він залучався; рівень кредитної ставки по довгострокових зобов'язаннях повинен бути нижчим, ніж коефіцієнт рентабельності активів, інакше ефект фінансового лівериджу буде мати від'ємне значення. Таким чином, стає очевидним, що одним з принципів питань формування авансованого капіталу є визначення, допустимої з економічної точки зору, частки позичкового капіталу відносно частки капіталу, сформованої за рахунок власних коштів.

Організаційні аспекти ефективності використання банківського кредиту полягають у поточному обслуговуванні банківського кредиту, тобто в своєчасній оплаті відсотків за ним у відповідності з укладеною угодою кредитного договору. Для цього на підприємстві слід складати платіжний календар і здійснювати контроль за використанням кредитів в процесі моніторингу його поточної фінансової діяльності.

З метою запобігання заборгованості по відсотках за кредит, вважаємо, найкращим методом є створення в ХХХ спеціального фонду погашення кредиту, відрахування до якого здійснюються за розробленим графіком. На кошти цього фонду, які зберігаються у відповідному банку, будуть нараховуватися депозитні відсотки.

Розвиток кредитно-фінансових відносин залежить від прибутковості підприємства, підвищення ефективності роботи комерційних банків, а також удосконалення відповідної законодавчої бази. Економічний стан підприємства, як відомо, можна поліпшити за допомогою залучених коштів. Проте, такий вплив залежить від співвідношення власних і залучених ресурсів, та, природно, від процентної ставки за кредит. Ефект, отриманий за рахунок залучення кредиту у виробництво, відомий як ефект фінансового важеля. Ефективність управління позичковим капіталом підприємства визначається багатьма

чинниками, серед яких важливе місце займає оптимізація структури капіталу на основі добре розробленої фінансової політики.

Таким чином, існує багато проблем та перешкод під час залучення банківських кредитів підприємствами сільського господарства. Вони повинні вирішуватись як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів кредитних відносин (банківської установи та позичальника). З метою удосконалення механізму залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів підприємства, доцільно: використання більш прозорого кредитного процесу з боку банківської установи та суб'єкта господарювання; детальніша проінформованість про умови та принципи надання банківських кредитів; створення пільгового кредитування для сільськогосподарських підприємств.

3.2. Оптимізація структури фінансових ресурсів та підвищення ефективності їх використання

Стабільний розвиток усіх галузей та сфер економіки, в тому числі і сільського господарства потребує достатнього, постійного і своєчасного ресурсного забезпечення. Визначальне місце в його структурі займає фінансове забезпечення, основою якого є фінансові ресурси. Оскільки сільськогосподарське виробництво має сезонний характер, то нормальне функціонування сільськогосподарських підприємств вимагає оптимального й обгрунтованого співвідношення між власними та залученими фінансовими ресурсами.

На сучасному етапі основними видами фінансування ХХХ є зовнішнє та внутрішнє. Під час економічної кризи фінансовий стан підприємства значно погіршився і воно відчуває гостру нестачу внутрішніх джерел фінансування. За таких умов значно зростає необхідність пошуку зовнішніх джерел, найвагомим з яких є банківське кредитування.

Сільське господарство, як і суміжні з ним галузі, в Україні та більшості

країн світу мають у структурі капіталу високу питому вагу позичених коштів, що пояснюється об'єктивними особливостями товарного виробництва. Сезонність виробництва зумовлює значні коливання потреби в грошових ресурсах, викликаючи при цьому необхідність широкого залучення кредитних ресурсів на формування основних і оборотних засобів.

Вище сказане означає, що однією з найважливіших умов ефективного функціонування ХХХ є повноцінне забезпечення його виробництва фінансовими ресурсами з різних джерел фінансування.

У процесі формування фінансових ресурсів даного господарюючого суб'єкта важливе значення має структура їхніх джерел. В економічній літературі не існує єдиної думки, яким має бути співвідношення цих джерел. Проте, поширеною є думка про те, що підприємство, яке використовує тільки внутрішні джерела (власний капітал), має максимальну фінансову стійкість, однак обмежує темпи свого розвитку, оскільки воно неспроможне забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів у періоди сприятливої ринкової кон'юнктури та не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладені фінансові ресурси.

Стан фінансового ринку в сучасних умовах не досить стабільний, що збільшує ризик для ХХХ, а відсоткові ставки за кредитами є високими, що негативно впливає на прибутковість операцій з залучення позикового капіталу.

Рівень рентабельності операційної діяльності певним чином визначає структуру капіталу, тому що при високому значенні цього показника кредитний рейтинг підприємства зростає і воно розширює потенціал можливого використання фінансових ресурсів, залучених з зовнішніх джерел. Фінансовій службі ХХХ слід звернути на це увагу.

До інших чинників, які впливають на структуру капіталу, можна віднести коефіцієнт операційного лівериджу, відношення кредиторів до підприємства, рівень оподаткування прибутку, фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства та рівень концентрації власного капіталу.

Оптимізація структури фінансових ресурсів є однією з найскладніших

процедур в управлінні формуванням капіталу і при створенні підприємства. Вона виражає таке співвідношення використання власного і позикового капіталу, при якому забезпечується найбільш ефективний зв'язок між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості і тим самим максимізується ринкова вартість (ціна) підприємства.

Досліджуване підприємство користується позиками, оскільки використання чинника зменшення податків за рахунок позичкового відсотка вигідне. На рівні відносно малої позики можливість банкрутства і фінансового виснаження невелика, і вигода від позикових коштів більше їхньої вартості. На рівні дуже високих позик можливість фінансового виснаження стає хронічною, затяжною хворобою підприємства, тому економічний ефект від фінансування за рахунок позикового капіталу може виявитися недостатнім для того, щоб компенсувати витрати фінансового виснаження.

Базуючись на цих міркуваннях, можна зробити висновок, що оптимальна структура фінансових ресурсів знаходиться десь між цими двома чинниками.

Оптимізація структури фінансових ресурсів підприємства в сучасних умовах господарювання може здійснюватися за одним із трьох наступних критеріїв: за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності; за критерієм мінімізації вартості капіталу; за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків.

Проаналізуємо оптимальну структуру фінансових ресурсів досліджуваного ХХХ за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності і зробимо висновки про доцільність залучення банківських кредитів для фінансування своєї діяльності (табл. 3.3).

Отже, оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності показала, що для ХХХ найбільш доцільнішим є четвертий варіант розрахунку, оскільки в цьому випадку коефіцієнт фінансової рентабельності має найбільше значення 9,0, а коефіцієнт фінансового лівериджу становить 1,0. Це говорить про те, що ХХХ доцільно залучати позиковий капітал у вигляді кредитів у сумі 3271,1 тис. грн, тобто приблизно на

рівні власного капіталу.

Таблиця 3.3

Оптимізація структури капіталу ХХХ за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності

Показники	Варіанти розрахунку						
	1	2	3	4	5	6	7
1. Сума власного капіталу, тис. грн	3271,0	3271,0	3271,0	3271,0	3271,0	3271,0	3271,0
2. Можлива сума позиченого капіталу, тис. грн	-	817,8	1635,6	3271,1	4906,7	6242,2	8200,0
3. Загальна сума капіталу, тис. грн	3271,0	4088,8	4906,6	6542,1	8177,7	9513,2	11471,0
4. Коефіцієнт фінансового лівериджу	-	0,25	0,50	1,00	1,50	2,00	2,50
5. Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
6. Ставка проценту за кредит без ризику, %	-	19,0	19,0	19,0	19,0	19,0	19,0
7. Премія за ризик, %	-	-	0,5	1,0	1,5	2,0	2,5
8. Ставка проценту за кредит з урахуванням ризику, %	-	19,0	19,5	20,0	20,5	21,0	21,5
9. Валовий прибуток без процентів, тис. грн	327,0	474,3	670,5	1014,0	1357,6	1637,9	2049,1
10. Сума процентів за кредит, тис. грн	-	130,8	318,8	654,2	1005,9	1310,8	1763,0
11. Сума валового прибутку зі сплатою процентів, тис. грн	327,0	343,5	351,7	359,8	351,7	327,0	286,1
12. Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18
13. Сума податку на прибуток, тис. грн	58,8	61,8	63,3	64,8	63,3	58,8	51,5
14. Чистий прибуток, тис. грн	268,2	282,7	288,4	295,0	288,4	268,2	234,6
15. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (коефіцієнт фінансової рентабельності)	8,2	8,6	8,8	9,0	8,8	8,2	7,2

В протилежному випадку існує високий ризик неповернення кредитних коштів. ХХХ у 2022 році залучило 110 тис. грн у вигляді довгострокового

кредиту банку, що становить лише 6,4 % від власного капіталу суб'єкта господарювання.

Враховуючи проведені дослідження слід зазначити, що у 2022 році в ХХХ сума фінансових ресурсів (середньорічна) становила 3386,0 тис. грн. Досліджуване підприємство при цьому одержало у 2022 році прибуток 98,0 тис. грн, а в 2020 році – 161,0 тис. грн. Таким чином, проаналізувавши структуру фінансових ресурсів ХХХ за допомогою максимізації рівня фінансової рентабельності та розглянувши ефективність їх використання, можна зробити висновки про те, що, залучивши банківський кредит у 2022 р. у розмірі 110 тис. грн, в структурі фінансових ресурсів все одно значну питому вагу займає власний капітал, тобто підприємство і надалі може залучати кредити банку. Щодо ефективності використання фінансових ресурсів, то слід звернути на це увагу, оскільки на кінець 2022 року сума прибутку в розрахунку на гривню фінансових ресурсів зменшилась в 2 рази порівняно з 2020 роком. Проте, якщо проаналізувати структуру пасиву балансу, побачимо, що на кінець 2022 року власний капітал займає 84,4 %, у той же час як залучений становить лише 15,6 % від валюти балансу, тобто з метою оптимізації структури капіталу підприємство може нарощувати залучений капітал приблизно на 34,0 %. Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що ХХХ може залучати банківські кредити на невеликі суми навіть під високі процентні ставки, які діють в сучасних умовах господарювання.

ВИСНОВКИ

Стабільний розвиток підприємства і всієї галузі в цілому потребує достатнього, постійного і своєчасного забезпечення фінансовими ресурсами. Проведені дослідження дали можливість сформулювати наступні висновки та розробити конкретні пропозиції.

1. Ефективна фінансово-господарська діяльність суб'єкта господарювання неможлива без залучення позикових коштів. Використання залученого капіталу дозволяє забезпечити більш ефективне використання власного капіталу та істотно розширити обсяг виробничо-господарської діяльності підприємства. Джерелами формування фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва є власні та залучені кошти. Власні фінансові ресурси формуються при створенні підприємства та формуванні зареєстрованого капіталу. Досить часто суб'єктам господарювання не вистачає власних фінансових ресурсів і тоді вони залучають банківські кредити, кошти від емісії облігацій, інших видів цінних паперів, кредиторської заборгованості тощо.

2. Незважаючи на активне нарощування обсягів кредитного портфеля банківської системи, деякі чинники гальмують розвиток кредитних відносин комерційних банків з сільськогосподарськими підприємствами. Найвагомішим чинником є кредитні ризики, що мають як системний, так й індивідуальний характер. Для подальшого розвитку системи кредитної та фінансової підтримки підприємств потрібний комплексний підхід до формування кредитних ресурсів й удосконалення наявної кредитної інфраструктури та кредитного механізму.

3. Аналіз структури активів ХХХ дозволяє зробити висновок про неоптимальне співвідношення між необоротними та оборотними засобами. Практичний досвід свідчить, що оптимальною є структура 50 % на 50 %. Тому, підприємству необхідно нарощувати вартість оборотних активів через випуск нової конкурентоспроможної продукції, збільшення вартості виробничих запасів та зменшувати необоротні активи. В структурі необоротних активів найбільшу питому вагу займає вартість основних засобів (їх залишкова

вартість), 71,5 % в 2022 році і 63,5 % в 2020 році, що свідчить про оновлення необоротних активів підприємства. За досліджуваний період розмір дебіторської заборгованості значно зріс. Слід зазначити випереджаюче зростання дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською.

4. Загальна вартість капіталу зросла на 909,0 тис. грн (або на 30,6 %). В структурі капіталу найбільшу питому вагу займає власний капітал – 84,4 % та 75,3 % відповідно в 2022 році та 2020 році. Питома вага залученого капіталу в 2022 році становила 15,6 %, а в 2020 році 24,7 %. Таким чином, підприємство формує свої активи за рахунок власного капіталу більше ніж на 80 %. З одного боку це говорить про значну фінансову незалежність господарюючого суб'єкта від зовнішніх умов фінансування, а з іншого – про неоптимальну структуру капіталу підприємства. Відповідно до класифікації типів кредитної політики, можна сказати, що ХХХ дотримується консервативного типу, який спрямований на мінімізацію кредитного ризику. На це вказує досить низький показник середнього терміну повернення дебіторської заборгованості протягом 2020-2022 років: 12, 8 та 6 днів відповідно.

5. Показники оцінки стану кредиторської заборгованості мають позитивну динаміку: питома вага кредиторської заборгованості в капіталі підприємства зменшилась з 20,1 % до 14,9 %, а середній термін повернення зменшився з 38 до 15 днів, тобто на 23 дні. Внаслідок випереджаючого зростання величини кредиторської заборгованості порівняно із зростанням величини дебіторської заборгованості показник відношення дебіторської заборгованості до кредиторської збільшився з 31,3 % до 48,4 %.

6. Оцінка кредитоспроможності ХХХ дає підстави зробити висновки, що досліджуване підприємство має передумови для одержання кредиту, оскільки має рейтинг А та відноситься до другого класу підприємств-позичальників за вище описаними методиками. За досліджуваний період жоден із показників платоспроможності (крім коефіцієнта забезпечення власними оборотними засобами) не перевищував нормативні значення, що свідчать про низьку ліквідність і платоспроможність за три останні роки.

7. Оптимальна структура для ХХХ становить 50 % власних фінансових ресурсів і 50 % залучених. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності показала, що для ХХХ найбільш доцільнішим є четвертий варіант розрахунку, оскільки в цьому випадку коефіцієнт фінансової рентабельності має найбільше значення 9,0, а коефіцієнт фінансового левериджу становить 1,0, це свідчить, що товариству доцільно залучати позиковий капітал у вигляді кредитів приблизно на рівні власного капіталу. В протилежному випадку існує високий ризик неповернення кредитних коштів.

На основі проведеного дослідження та з метою оптимізації взаємовідносин Публічного акціонерного товариства ХХХ і ХХХ, доцільно обґрунтувати наступні пропозиції:

- залучення банківських кредитів у досить великих розмірах не сприятиме ефективній фінансово-господарській діяльності, тобто під час планування поповнення фінансових ресурсів за рахунок банківських позичок слід визначати та аналізувати, чи є вигідним таке залучення для підприємства і яким чином воно може вплинути на фінансовий стан позичальника;

- нарощування залученого капіталу допоможе оптимізувати структуру пасиву балансу, а також підвищить ефективність використання капіталу. Для зростання прибутку слід застосовувати маркетингові важелі впливу, тобто розширення ринків збуту продукції, збільшення обсягу її продажу, зниження собівартості та підвищення її якості;

- розробка нових форм і методів кредитування, удосконалення технології видачі та погашення банківських позичок;

- проведення на підприємстві фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності, ліквідності та кредитоспроможності підприємства.